

Tadeusz Chrostowski.

KOLEKCJA ORNITOLOGICZNA
PTAKÓW PARAŃSKICH.

ODBITKA ZE SPRAWOZDAŃ Z POSIEDZEŃ TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
WARSZAWSKIEGO. WYDZIAŁ NAUK MATEMATYCZNYCH I PRZYRODNICZYCH.
POSIEDZENIE Z DNIA 7 LISTOPADA 1912 R. ROK V, ZESZ. 8.

Collection ornithologique faite à Paraná en 1910 et 1911.

Extrait des Comptes Rendus de la Société Scientifique de Varsovie.
1912. V Année. Fasc. 8.

WARSZAWA.

Druk Rubieszewskiego i Wrotnowskiego, Włodzimierska № 3/5.

—
1912.

On y voit aussi une coïncidence remarquablement précise entre les deux hémisphères.

Dans le chapitre, consacré à l'étude de la répartition des écarts positifs et négatifs sur la globe terrestre, l'auteur groupe les résultats correspondants dans la Tab. II (voir p. 430 du texte polonais). En traitant ensuite la périodicité dans la marche des éléments météorologiques l'auteur indique les résultats dans la Tab. III (p. 439 du texte polonais) et aussi dans la Tab. IV (p. 442 du même texte). Cette dernière table se rapporte spécialement aux régions équatoriales.

L'auteur constate que dans la marche de la température de l'air se dégage partout l'influence de l'activité variable du soleil; cette influence se manifeste dans la zone intertropicale suivant la règle de Köppen et dans les autres zones suivant la règle des températures extrêmes.

Les tables V—X contiennent des valeurs détaillées, groupées pour l'Australie, l'Afrique du Sud, le Brésil, l'Amérique du Sud et les Indes.

Septembre 1912.

SPRAWOZDANIA TOW. NAUK. WARSZAWA. ROK V ZESZYT 8
(1912).

2. Pan Tadeusz Chrostowski:

Kolekcya ornitologiczna ptaków parańskich.

Komunikat zgłoszony dn. 27 Września 1912 r.

Przedstawił p. J. Tur.

W pierwszej połowie 1910 roku przybyłem nad brzegi rzeki Iguassu do miejscowości, zwanej kolonią Vera Guarany. Miejscowość ta, położona jest w jednym z najbardziej wysuniętych na południe stanów Brazylii—Paranie, na prawym brzegu rzeki Iguassu, pomiędzy jej dopływami Rio Claro i Santa Anna. Wypełniają ją prawie wyłącznie olbrzymie bory piniorowe (*Araucaria brasiliensis* Lamb.), z domieszką w niektórych miejscach imbuj (*Bignonia*), cedrów (*Cedrela*), oraz innych liściastych przedstawicieli bujnej flory tropikalnej, tworzących wspólnie z paprocią drzewiastą (*Alsophila paleolata* Mart.), lianami (*Passiflora*) i rozmaitemi gatunkami bambusu zwarte dziewicze lasy.

W najbliższem jeno sąsiedztwie rzeki Iguassu i jej dopływów spotykamy rozległe bagniste błonia, ożywione obecnością pordziów (*Rhinchotus rufescens* Temm.), bekasów (*Gallinago*); dzięciołów karpowych (*Colaptes campestris* Vieill.) i t. d. Brzogi rzeki

Iguassu—nadzwyczaj gęsto porośłe zaroślami, wśród których prym trzyma rodzaj *Salix*. Tu rej wodzą kormorany (*Carbo vigua* Vieill.), ibisy (*Harpiprion cayennensis* Gm.), oraz zimorodki (*Ceryle*), z przedziwną zręcznością chwytające bezłuskie przeważnie, o dziwnych kształtach, ryby.

Wysokie położenie tej miejscowości nad poziomem morza (około 800 metrów) wytworzyło klimat łagodny o średniej temperaturze rocznej 16° C. Okoliczność ta wpłynęła na odrębność flory, i, co za tem idzie, fauny miejscowej. Nadiguassenskie bory obfitują w niebieskie wrony i sroki (*Cyanocorax*), w szare tyrannidy i ponuro zabarwione dendrokolaptydy, natomiast świetnie upierzone tanagry spotykają się rzadko, a rzadziej jeszcze kolibry, z wyjątkiem jednego nader pospolitego gatunku—*Leucochloris albicollis* (Vieill.) Wogóle błędem byłoby mniemanie, iż awifauna lasów dziewiczych jest licznie reprezentowana—te wielkie posępne bory przeważnie są głuche i milczące. Bardziej ubogi jest jeszcze świat ssaków: nie jednemu z rodowitych Brazylian nie udało się nigdy widzieć tapira (*Tapirus americanus* L.), aczkolwiek charakterystyczne jego trójpalczaste ślady spotykają się dość często. Mrówkojada (*Myrmecisa jubata* L.) znają tu przeważnie tylko po głosie, rozlegającym się żałośnie w puszczy wśród wieczornej ciszy. Częściej dają się spotkać drapieżniki, z których największy—jaguar (*Felis onca* L.), zwany jest przez mieszkańców tygrysem.

Najliczniej pono reprezentowany jest świat gadów—węzów. Ponieważ w publicystyce naszej żonglowano nieraz żmijami parańskimi, to strasząc osadników, że będą pochłonięci żywcem przez boa-dusiciela, to znów zapewniając, że brazylijskie żmije są wymysłem ludzi złej woli, którzy nigdy Parany nie widzieli, chciałbym tu wyjaśnić, jak się przedstawia rzeczywistość.

Według obliczeń prof. Ihering'a Brazylja posiada 175 gatunków węzów t. j. $\frac{1}{10}$ wszystkich znanych dotychczas. Musimy tę liczbę uważać za pokaźną, skoro się weźmie pod uwagę, że sąsiednia Argentyna posiada zaledwie 40, a Niemcy 5, z których zaledwie 2 są jadowite (rodzaj *Vipera*). Znaczna część brazylijskich żmij należy do bezwzględnie jadowitych, jak np. cała podrodzina *Crotalinae*, charakteryzująca się drobną łuską na łbie.

W wędrówkach swych często spotykałem grzechotników, *Crotalus horridus* Wied.) i małołkie zjadliwie żmijki koralowe

(*Elaps marginatus* Wied.) Do najpospolitszych zaś należą nador niebezpieczne Suruku (*Lachesis natrix* L.), oraz stale przebywające w sąsiedztwie mego domu, a nie mniej jadowne Jararaca (*Lachesis atrox* L.)

Z powyższego wynika, iż parański świat gadzinowy tak pod względem ilości, jako też i jakości swych przedstawicieli bynajmniej upośledzonym nie jest. Natomiast stwierdzić mogę, że śmiertelne wypadki u ludzi zdarzają się nader rzadko, pomimo, iż żadne racjonalne środki ani znane, ani też stosowane nie są. Żmije, jak się okazuje przy bliższem poznaniu, są to na ogół stworzenia lękliwe, występujące do walki z człowiekiem jedynie w razie ostateczności.

Od daty mego przybycia aż do grudnia tegoż roku prowadziłem eksplorację awifauny miejscowej w okolicach bliższych, lub dalszych mego domu. Zdobyte w tym czasie okazy noszą nazwę następujących miejscowości: Vera Guarany, Chapeo de Sol i Rio Paciencia.

W grudniu 1910 roku wyruszyłem nad rzekę Ivahy, stanowiącą również, jak Iguassu, dopływ Parany, i znajdującą się w odległości 350 kilometrów na N. N. W. od Vera Guarany. Podróż tę odbyłem pieszo w towarzystwie muła dźwigającego pakunki, zbierając okazy z następujących miejscowości: Rio Claro, Marechal Mallet, Santa Cruz, Fernandes Pinheiro, Coupim, Imbituva, Rio dos Indios i Rio Ivahy.

W miarę posuwania się na północ bory pinjorowe rzadły coraz bardziej, ustępując miejsca drzewom liściastym; łącznie z tem zjawiskiem zmieniał się i charakter awifauny: coraz rzadziej trafiały się pospolite nad Iguassu gołębie *Leptoptila chloroauchenia* Gigl. & Salv. zastąpione tu przez *Columba rufina sylvestris* Vieill. Niebieskie wrony *Cyanocorax caeruleus* (Vieill.), zamieszkujące tłumnie nadiguassenskie bory, spotykały się tu coraz rzadziej, natomiast drugi gatunek tegoż rodzaju *Cyanocorax chrysops* (Vieill.), nie mniej licznie reprezentowany na północy, nad rzeką Ivahy stacza zawzięte boje z rodzajem kukułki *Crotophaga major* Gm., nie spotykanem wcale nad Iguassu. Nad Ivahy oś światu do nocy nie milknie szczebiot czarnych z czerwonym grzbietem szpaczków (*Cacicus haemorrhous aphanes* Berl.), których nie widziałem wcale w Vera Guarany.

W końcu stycznia 1911 stanąłem z powrotem nad Iguaassu, poświęciwszy dni kilka na popas w niezmiernie interesującej miejscowości, zwanej Santa Cruz. Jest tam dominium pewnego Brazylijanina, otoczone dokoła stawami, zarosłemi trzciną i sitowiem. Stawy takie są nader rzadkie w Paranie, to też niezliczona moc wodnego i błotnego ptactwa obrało tu sobie siedzibę, i udało mi się zdobyć kilka rzadkich w Paranie gatunków, między innemi okaz bekasa, którego stanowisko w systematyce ornitologicznej nie zostało jeszcze wyjaśnione.

Od powrotu nad Iguaassu aż do końca sierpnia tegoż roku prowadziłem dalej eksplorację Vera Guarany, przerywając ją wskutek wyjazdu do Polski.

Surowe życie osadnika, własnoręczna praca na ziemi, oraz zupełna samotność, wszystkie te warunki złożyły się na to, iż przywieziona przezemnie kolekcya nie należy do licznych. Życie Robinzona posiada swój urok, ma jednak tę ujemną stronę, iż marnuje bardzo dużo czasu, który w innych warunkach produkcyjniej mógłby być użyty.

Zanim jednak przystąpię do oceny rezultatów dokonanej przeze mnie pracy, chciałbym powiedzieć słów kilka o eksploracjach mych poprzedników.

Za wszystkich stanów Brazylii, Parana pod względem ornitologicznym jest najmniej znana. Podczas gdy inne stany, jak São Paulo, Minas Geraes, Rio Janeiro, a nawet Pará i Amazonas, t. j. wszystkie te miejscowości, gdzie istnieją sięgające jeszcze zamierzchłych czasów imperium i niewolnictwa plantacje kawy, a wraz z nią i wysoka kultura mieszkańców, otoczone były i są troskliwą opieką ornitologów tak miejscowych, jak i przyjezdnych, Parane otacza po dawnemu mrok niewiadomości; widocznie surowe warunki bytu i dzikość mieszkańców odstręczały badaczy.

A jednak dzielnica ta szczególnie pociąga badacza awifauny neotropikalnej ze względów następujących: ponieważ Parana leży na pograniczu fauny południowo-brazylijskiej z jednej, a argenty-no-paragwajskiej z drugiej strony, stwierdzenie więc obecności gatunków, należących wyłącznie do jednej z tych faun, stanowi ważny przyczynek do geograficznego rozsiedlenia tych ptaków. Odrębność klimatu i flory Parany musiała wpłynąć na wytworzenie ras lokalnych—gatunków lub odmian dotychczas nauce nieznanych. W Paranie znajdują się gatunki nader rzadkie, jak np.

Leptasthenura setaria Temm., którego jedyny okaz posiada Muzeum Wiedeńskie. Zebranie więc większej ilości okazów pozwoli wyjaśnić bliżej biologię i morfologię tych nader ciekawych ptaków. Wreszcie, ponieważ nazwy lokalne ptaków wytworzyły się pod wpływem zamieszkujących dawniej, a obecnie wymarłych już przeważnie plemion indyjskich, więc oznaczenie tych nazw stanowi cenny materiał dla etnografii Brazylii.

Pierwszą tak pod względem chronologicznym, jak i co do jakości zebranego materiału była eksploracja Johann'a Natterer'a. Najsłynniejszy ten ze wszystkich ornitologów-eksploratorów świata bawił w Paranie od października 1820 do końca stycznia 1821, zbierając przeszło sto gatunków, a między nimi wiele rzadkich, a nieznanych, których ponownie odnaleźć dotychczas się nie udało.

Następnie w ostatnim lat dziesiątku zanotować mogę jedynie dorywcze, okolicznościowe kolekcjonowanie personelu Muzeum Paulista w São Paulo (Garbe) i Muzeum Rotszylda w Tring (Hempel, Robert).

Moja eksploracja w roku 1910—1911 dała następujące wyniki.

Blisko połowa ze stu zebranych gatunków została zdobyta dopiero po raz pierwszy w Paranie, to też granica rozszedlenia niektórych z tych ptaków np. *Nisus tinus* Lath. (fauna południowobrazylijska), *Pitangus sulfuratus bolivianus* (Lafr.) (fauna argentyno-paragwajska) musi być przesunięta.

Zdobycie niektórych rzadkich i mało znanych gatunków, jak np. *Saltator maxillosus* Cab., dostarczyło ciekawych danych do biologii i morfologii tych ptaków.

Niektóre zdobyte przeze mnie, a różniące się znacznie od okazów topotypowych, gatunki, jak np. *Gallinago paraguayae* Vieill., *Muscipipra vetula* Licht., *Tityra brasiliensis* Sw., udowodniły obecność w Paranie form lokalnych, które, po zebraniu większej ilości okazów, dadzą się prawdopodobnie wyodrębnić w formy nowe.

Wreszcie stwierdziłem, iż nazwy lokalne niektórych ptaków, jak np. *Piranga saira* Vieill., (w Paranie—Sangue de boi, w São Paulo—Canario do matto) *Harpiprion cayennensis* Gm. (w Paranie—Corvo d'agua, w São Paulo—Tapicurú) różnią się znacznie od używanych w innych dzielnicach Brazylii.

Przywieszona przeze mnie kolekcya została określona w Muzeum hr. Branickich w Warszawie.

Zauważyć tu muszę, iż istniejące w Warszawie warunki nie sprzyjają bynajmniej tego rodzaju pracy. Pominąwszy już bowiem ubóstwo bibliotek naszych w dziale ornitologii, zaznaczam, iż obie miejscowe instytucje ornitologiczne—Muzeum hr. Branickich i Gabinet Zoologiczny Uniwersytetu Warszawskiego, jakkolwiek zasobne w okazy fauny peruwiańskiej (zbiory Jelskiego, Sztolcmana i Kalinowskiego), w stosunku do awifauny brazylijskiej posiadają bardzo nieznaczną ilość materiału. To też pozbawiony tego podstawowego czynnika przy określaniu, jakim jest materiał porównawczy, zmuszony byłem wstrzymać się z wyodrębnieniem jakichkolwiek bądź gatunków w formy nowe do czasu, zanim, rozporządzając dostatecznym materiałem, nie będę mógł dokładnie wyjaśnić i należycie opracować odkryte przeze mnie gatunki, jak tego wymaga stan wiedzy współczesnej i powaga nauki. Obecnie poprzestałem na zaznaczeniu istniejących różnic.

Za miły obowiązek poczytuję sobie zaznaczyć, iż w pracy mej doznałem pomocy i poparcia ze strony następujących osób:

P. Jan Sztolcman kustosz jedynej prawie obecnie polskiej instytucji ornitologicznej, oprócz osobistej łaskawej pomocy, umożliwił mi korzystanie ze zbiorów i biblioteki Muzeum hr. Branickich.

Dyrektor muzeum zoologicznego w São Paulo (Brazylia) prof. dr. Herman von Ihering nadesłał mi bezinteresownie cenne swe prace ornitologiczne.

Dyrektor muzeum zoologicznego w Tring (Anglia) prof. dr. Ernst Hartert dokonał określenia dwóch nieznanych mi gatunków.

Asystentka muzeum zoologicznego w Pará (Brazylia) panna dr. E. Snethlage łaskawie ofiarowała mi wydane przez się prace.

Dzięki uprzejmej uczynności profesora Stschelka u o w z e f f i asystenta p. Barteniewa¹⁾ mogłem dokonać porównania kilku wątpliwych gatunków z okazami, znajdującymi się w posiadaniu Uniwersytetu Warszawskiego.

¹⁾ Stosując się do uchwał „American Ornithologist's Union” rosyjskie nazwisko p. Barteniewa podaję w transkrypcji polskiej, profesora zaś według używanej przez niego pisowni.

Wreszcie w określaniu przyjął udział jeden z młodych przyrodników, który jednakże nie życzył sobie, ażeby nazwisko jego zostało ujawnione.

Wszystkim wymienionym powyżej osobom składam serdeczne podziękowanie.

Największy jednak dług wdzięczności zaciągnąłem względem C. E. Hellmayra. Wszechświatowej ten sławy uczoń monachijski i najkompetentniejszy znawca awifauny neotropikalnej, zainteresowany moją pracą, sam z własnej inicjatywy zwrócił się do mnie, rozstrzygając kilka nader zawiłych kwestyj i wypowiadając swój pogląd krytyczny na całość mej pracy. Następnie zaś nadesłał mi również swedzieła i w ciągu dalszym nie skąpi rad i wskazówek, posiadających, ze względu na trudność podjętego przezemnie zadania, nader doniosłe znaczenie. To też korzystałem z okazji, ażeby złożyć czcigodnemu profesorowi publiczny hołd za tak rzadką uczynność.

Z prawdziwem też uznaniem podnoszę niezwykle poprawny stosunek Redakcyi „Sprawozdań z posiedzeń Warsz. Tow. Naukowego”. Szan. Redakcyja nie szczędziła ani trudów, ani kosztów, ażeby pracę moją w należytej wydać formie.

Nie podaję tu spisu dzieł, z których korzystałem przy układaniu pracy niniejszej, zbyt wiele zajęłoby to miejsca, natomiast wszędzie, gdzie to będę uważał za niezbędne, pozwolę sobie cytować dzieła odnośnych autorów. Niezależnie od tego stale podaję źródła, gdzie znajdują się pierwsze, czyli tak zw. oryginalne opisy.

Kolekcyja ofiarowana została przeze mnie Towarzystwu Krajoznawczemu; niestety jednak okazy, o nieustalonym stanowisku w systematyce ornitologicznej, znajdują się w posiadaniu Muzeum hr. Branickich, oprócz dublikatów, otrzymanych w drodze wymiany z Tow. Krajoznawczym na okazy fauny średnio-azyatyckiej.

Tinamidae.

1. *Crypturus obsoletus* (Temm.)

Tinamus obsoletus Temminck, *Pij. et Gallin.* III str. 558, 751 (1815).

Vera Guarany: 2 młode okazy zabite 12, VI. 1910.

Nazwa miejscowa: Nambu. Ptak ten przebywa w gąszczach leśnych, żywiąc się jagodami i korzonkami; z największą trudno-

ścią i wysiłkiem zrywa się do lotu, natomiast szybko i zręcznie umyka piechotą. Polują nań zawzięcie, gdyż posiada bardzo smaczne białe mięso. Rozmieszczenie geograficzne nader rozległe: poczynając od Argentyny sięga Boliwii i Amazonki na północy.

Dziób za życia brunatny u góry, ciemno czerwony u spodu. Nogi zielonkawo-szare.

2. *Rhinchotus rufescens* (Temm.).

Tinamys rufescens Temminck, *Pig. et Gallin.* III str. 552, 747 (1815.)

Vera Guarany: 2 samce dorosłe i jedna samica, zabite 5-go i 26-go XI. 1910.

Zamieszkują bagniste błonia nadiguassęńskie, hołdując zasadom polyandrii. Samica po zniesieniu kilku jaj pięknej błękitnawo-zielonej barwy, wielkości kurzych, pozostawia je pod opieką samca, a sama wstępuje w ponowne związki małżeńskie. Spostrzeżenie moje stwierdza również p. Seth-Smith¹⁾. Ptaki te posiadają lot nader ciężki i hałaśliwy, stanowiąc doskonały cel dla strzałów.

Muszę tu zaznaczyć, iż *Rhinchot. rufescens*, zwany przez Brazylian „perdiz'ami“, a przez kolonistów polskich „kuropatwami“, nie wspólnego nie posiada z naszymi kuropatwami, należąc do innego zupełnie rodzaju i rodziny.

Columbidae

3. *Columba rufina sylvestris* Vieillot.

Columba sylvestris Vieillot, *Nouv. Diction.* XXVI str. 366 (1811.)

Vera Guarany ♂ 6. XI 1910.

Rio dos Indios ♀ 6. I. 1911.

Od formy typowej *Columba rufina* Temm. z Gujany i Wenezueli, odmiana ta różni się według Hellmayer'a czarniawem zabarwieniem nasadowej części sterówek, w przeciwieństwie do bladopopielatych końców.

Nazwa miejscowa Pomba legitima.

Gatunek ten, nader rzadki nad rzeką Iguassu, gdzie zastępują go inne, należące przeważnie do rodzaju *Leptoptila*, w miarę

¹⁾ *Proceed. of the IV Inter. Ornitholog. Congress* str. 667. (1905).

zbliżania się ku rzece Ivahy, staje się coraz pospolitszy. Szczególnie pełno go nad rzeką Rio dos Indios, gdzie obsiada całe drzewa.

4. *Columba plumbea* Vieill.

Columba plumbea Vieillot, *Nouv. Dictionn.* XXVI. str. 345 (1818.)

Vera Guarany ♂ zabity 19. VI. 1910 (znajduje się w Muz. hr. Branickich).

Vera Guarany ♀ ♀ zabite 14. VI. i 6. XI 1910.

Jakkolwiek Hellmayr twierdzi, iż „les specimens de Paraná ne diffèrent en rien de vrai *C. plumbea*, dont le type venait de Rio de Janeiro, Brésil“, niektóre jednak względy skłaniają mnie do powstrzymania się od ostatecznej decyzji:

Gatunek ten jest skłonny do wytwarzania ras lokalnych; dotychczas znane są następujące odmiany:

Columba plumbea typica Vieill.—Rio Janeiro, São Paulo.

Columba plumbea delicata Berl. & Stolz. ¹⁾—Peru, Boliwia.

Columba plumbea baeri Hellm.—Goyaz.

Columba plumbea pallescens Sneth.—Górna Amazonka.

Uważam więc za zupełnie możliwe, iż ptaki parańskie z racji odmiennych warunków bytowania wytworzyły odrębną formę lokalną. Przypuszczenia moje potwierdzają się opisem Iheringa, który powiada (*Aves do Estado São Paulo*, str. 398) „no peçoço posterior observam se manchas redondas amarelladas, que caracterisam a fêmea segundo Salvadori, faltando ao macho“. Zdobyty przeze mnie okaz samca, znajdujący się w Muz. hr. Branickich, posiada w przeciwieństwie do tego twierdzenia u dołu szyi, nieco powyżej karku, te charakterystyczne plamy, aczkolwiek mniej ostro zarysowane, niż u samic, jednakże dosyć wyraźne.

Sądzę więc, że w celu wyczerpania kwestyi należałoby całą seryę ptaków parańskich poddać porównaniu z okazami topotypowymi i wszystkimi odmianami.

Goląb ten, zwany Pomba preta, nad Iguassu nie jest zbyt rzadki, natomiast dalej na północ nie spotykałem go wcale, jakkolwiek rozpowszechniony jest aż do Bahii.

¹⁾ Do tej właśnie odmiany należą okazy, znajdujące się w Muz. hr. Branickich i w Uniwersytecie Warszawskim, niewłaściwie określone jako *Columba vinacea*.

5. *Zenaida auriculata* (Des Murs).

Peristera auriculata Des Murs, en Gay—*Histoire de Chili* I. str. 381.

Rio Paciencia: ♀ 23. VIII 1911.

Ptaka ten, nadzwyczaj rzadki nad Iguassu, rozpowszechniony jest od Patagonii aż do Ekwadoru. Być może, iż dalyby się wyróżnić odmiany lokalne. Przywieziony przeze mnie okaz przy porównaniu z opisem hr. Salvadori¹⁾, oraz okazem z Achia (coll. Siemiradzki), znajdującym się w posiadaniu Muzeum hr. Branickich, wyróżnia się plamkami na bokach szyi większymi, wyraźniejszymi i mieniającymi się kolorem wiśniowo-czerwonym, nie zaś zło-tawo-zielonym, jak u typowego okazu.

6. *Leptoptila ochroptera chloroauchenia* Gigl. & Salv.

Leptoptila chloroauchenia Giglioli et Salvadori, *Atti R. Acad. Sc. Tor.* V str. 274 (1870).

Vera Guarany. Para zabita 19. VI 1910 i ♀ 11, XI 1910.

Podczas gdy Ihering uważa, iż *Leptoptila chloroauchenia* jest tylko synonimem *Leptoptila ochroptera* Pelz., twierdząc (*Aves do Brazil* str. 25, 1907 r.) „as diferenças entre estas pretendidas espécies são minimas e reduzem-se á diferença de uma pollegada ou menos no comprimento da asa“, to jednak Hellmayr uważa *Leptop. chloroauchenia* (*terra typica* — Urugway) za odmianę odrębną; zaznaczając: (*Novitates Zoologicae* XV str. 94, r. 1908) „*L. ochr. chloroauchenia* differs merely from *L. ochroptera* by ist much longer wings“.

Sprzecznosc w poglądach obu autorów dalaby się usunąć przez dokonanie pomiarów znacznej ilości okazów.

Jest to ogromnie pospolity nad Iguassu gatunek; spotyka się go prawie na każdym kroku.

7. *Leptoptila reichenbachi* Pelz.

Leptoptila reichenbachi Pelzeln, *Ornith. Brasil.* str. 451 (1870).

Vera Guarany ♀ 6, XI, 1910.

¹⁾ Salvadori, *Catal. of the birds in the Brit. Mus.* t. XXI, str. 384 (1893.)

Znacznie rzadszy od poprzedniego i bardzo podobny; wyróżnia się głównie brakiem zielonkawego z metalowym połyskiem zwierciadła na tylnej części szyi i karku.

Podczas wypychania w Warszawie okaz ten został zniszczony.

Rallidae

8. *Aramides saracura* (Spix).

Gallinula saracura Spix, Av. Bras. II str. 75 (1825.).

Vera Guarany. Dwie samice zabite 9, X. 1910 i 7, VII. 1911.

Nazwa gatunkowa pochodzi od miejscowej Saracura. Ptak bardzo ostrożny, trzyma się wilgotnych polanek leśnych; do lotu prawie się nie zrywa. Nadejście zmroku i słotę oznajmia donośnym, łatwym do zapamiętania głosem.

Rozsiedlenie się nader rozległe, sięgające Peru na północy.

Charadriidae

9. *Hoploxypterus cayanus* (Lath.)

Charadrius cayanus Latham, Ind. Orn. II, str. 749 (1790).

Vera Guarany Samiec zabity 11, VII. 1911.

Jest to siewka o wysokich nogach: długość skoku przewyższa dwukrotnie wziętą długość palca środkowego z pazurem. Spotkałem ją raz jeden tylko podczas wylewu Iguassu.

10. *Helodromas solitarius* (Wils.)

Tringa solitaria Wilson, Amer Ornith. VII, str. 53 (1813).

Santa Cruz: 2 samice zabite 8, I. 1911 w upierzeniu zimowym.

Ptaki te pochodzą z Ameryki północnej; w Paranie zjawiają się w zimie, t. j. w grudniu i styczniu, czyli w porze najgorętszej, którą mianują tam latem.

11. *Gallinago gigantea* (Temm.)

Scolopax gigantea Temminck., Planch. color V pl. 403 (1826).

Vera Guarany: samica zabita 26, VIII 1911,

Określenie tego ptaka napotkało trudności, gdyż opis Salvadori¹⁾ jest zbyt sumaryczny. Tożsamość udało mi się stwierdzić dopiero po dokonaniu porównania z okazem z Peru, znajdującym się w Uniwersytecie Warszawskim.

Nad Iguassu spotyka się nader rzadko, i wyłącznie na bagnistych błoniach nadrzecznych, podczas gdy Sztoleman widział je w Peru na suchych polankach górskich.

Okaz znajduje się w posiadaniu Muz. hr. Branickich.

12. *Gallinago paraguaiae* (Vieill.) *consp?*

Scolopax Paraguaiae Vieillot, *Nouv. Dict.* III str. 356 (1816).
Santa Cruz: Samiec zabity 8. I. 1911.

Okaz ten porównany z egzemplarzem z Peru, znajdującym się w Uniwersytecie Warszawskim, wykazał następujące różnice.

Dziób ptaka parańskiego jest znacznie dłuższy, u nasady zabarwiony blade, ku końcowi staje się brunatny. Zabarwienie ochrowe, nader wyraźne u ptaka z Peru, na piersi i w dolnej części szyi, u mego okazu zupełnie nie istnieje. Na pokrywach podskrzydłowych paski ciemne są węższe, niż białe. Jasna smuga na wierzchu głowy bardzo niewyraźna i poprzerywana.

Wymiary (w cal. ang.): ♂ *alar.* 5,1 *cand.* 2,25 *tars.* 1,4 *culm.* 3,2.

Okaz przechowuje się w Muz. hr. Branickich.

Niezbędne są dalsze studia w celu wyodrębnienia tego ptaka jako formy nowej.

Parridae.

13. *Jacana jacana* (L.)

Parra jacana Linneus *Syst. Nat.* I, str. 259 (1766.)

Santa Cruz: ♂♂ zabite 17-go i 18-go XII 1910.

Rzadkie to ptaki w Paranie, zwane—przez Brazylian *Passarinho bravo*, gdyż za zbliżeniem się człowieka nie uciekają, jeno podbiegają, jakby okazując chęć do bójki. Na wewnętrznej

¹⁾ Salvadori, *Catal. of the birds in the Brit. Mus.* t. XXVI, str. 25 (1896).

powierzchni skrzydeł posiadają pazury, które według prof. Fatio¹⁾ powstały wskutek konglomeracyi piór, przy pomocy ciał barwnikowych.

Ibididae.

14. Harpiprion cayennensis (Gm.)

Tantalus cayennensis Gmelin, *Syst. Nat.* II str. 652 (1789).

Vera Guarany 17, VI. 1910, 1 *gen. inc.*

Okaz różni się od opisu Sharpe'a²⁾ wymiarami, posiada mianowicie:

Alar: 13,15 (u Sharpe'a 4,8) caud. 6,8 culm. 5,6 tars. 2,4.

Jest to nadzwyczaj ostrożny gatunek ibisa, zwany przez Brazylian Corvo d'agua; pięknie rozlega się nad wodami przeciągły, jakby lkający głos jego.

Ardeidae.

15. Syrigma sibilatrix (Temm.)

Ardea sibilatrix Temminck, *Pl. col.* V pl. 271 (1823.)

Chapeo de Sol: Samiec zabity 6, VIII. 1911.

Nazwa miejscowa Socó.

Piękny ten gatunek czapli, odkryty przez Natterer'a w Itararé, zamieszkuje Paragwaj, Argentynę i południową Brazylię. Przywieziony przeze mnie okaz zgadza się z opisami, różniąc się jedynie żółtym zabarwieniem końców piór, tworzących kitkę na głowie, oraz kolorem pokryw podogonowych i brzucha białym z lekkim odcieniem kremowym.

16. Butorides striata (L.)

Ardea striata Linneus, *Syst. Natur.* X. str. 144 (1783.)

Vera Guarany: ♀. ♀ zabite 1-go i 17-go, XI. 1910.

Rio Ivahy: ♂—29, XII. 1910.

Mała ta i nader pospolita czapelka rozpowszechniona jest w całej Ameryce Południowej aż do Wenecueli włącznie. Trzyma

¹⁾ Fatio, *Memoires de la Soc. Phil. et d'Histoire Nat. de Gênes* t. XVI, str. 8.

²⁾ Sharpe, *Catal. of birds in the Brit. Mus.* XXVI, str. 25.

się parami nad brzegami rzek i stawów. Brazylijanie zowią ją So-cozinhb.

Anatidae.

17. *Cairina moschata* (L.)

Anas moschata Linneus, *Syst. Nat.* I, str. 199 (1766.)

Santa Cruz: Dwa młode samce zabite 7-go i 8-go, I. 1911.

Nazwa miejscowa: Pato do matto.

Jest to największy gatunek kaczek, układem ciała i budową dzioba zbliżony do gęsi. Dorosłe samce posiadają u nasady dzioba narosłe policzkowe. Przywiezione przezemnie młode okazy nie mają jeszcze tych narosli. Gęsto upierzone policzki (u dorosłych nagie), czarne pokrywy podskrzydłowe, oraz spód ciała upstrzony szarymi plamkami wskazują niedojrzałość tych okazów.

18. *Nomonyx dominicus* (L.)

Anas dominica Linneus, *Syst. Natur.* I. str. 201. (1776).

Santa Cruz. Jeden egzemplarz zabity 18, XII. 1910
gen. inc.

Przywieziony przeze mnie okaz różni się znacznie od opisów, podanych przez Salvadori¹⁾ i Iheringa²⁾.

Kaczka z Parany posiada wierzch głowy brunatno-czarny, na bokach głowy wąską wstęgę brudno-płową nad oczyma i drugą szarą pod niemi. Pod wstęgami ciągną się dwie szerokie brunatno-czarne smugi, dolna od nasady dzioba zachodzi aż na tył głowy. Podbródek płowo-brunatny, gardziel biaława; szyja płowokasztanowata z czarnymi centkami i plamkami, zwiększającemi się ku dołowi. Plecy, boki ciała oraz barkówki czarne z kasztanowatemi i blado-płowemi plamkami i poprzecznemi prążkami, szerszemi i jaśniejszemi na tych ostatnich. Dolna część piersi i środek brzucha brudno blado-płowe z białemi szerokimi plamami. Dolna część brzucha i pokrywy podogonowe szaro-płowe z białemi i czarnymi plamkami. Skrzydła czarniawo-brunatne z białemi lusterkami, utworzonymi przez wielkie pokrywy. Pokrywy podskrzy-

¹⁾ Salvadori, *Catal. of birds in the Brit. Mus.* t. XXVII, str. 433.

²⁾ Ihering, *As aves do Estado S. Paulo* 1898, str. 895.

dłowe białe. Ogon czarny. Nogi żółtawo-brunatne na wewnętrznej i czarno-brunatne na zewnętrznej powierzchni. Dziób czarny, zuchwa u dołu blado-żółta.

Wymiary: *alar.* 5,5, *caud.* 2,5, *tars.* 08, *culm.* 1,5.

Hellmayer przypuszcza, że ptaki parańskie nie przedstawiają formy nowej; dla ostatecznego rozstrzygnięcia kwestyi niezbędne są dalsze studia, oraz zebranie dostatecznego materiału.

Phalacrocoracidae.

19 *Carbo vigua* (Vieill.)

Hydrocorax vigua Vieillot, *Nouv. Dict.* VIII, str. 90 (1817.)

Vera Guarany ♂ 5, III. 1911, i ♀ 17, VI. 1910.

Nazwa rodzajowa kormoranów *Carbo* jest znacznie wcześniejsza (1801) od nazwy *Phalacrocorax*, według więc obowiązującego obecnie międzynarodowego prawa ornitologicznego, opartego na zasadzie pierwszeństwa i latynizacyi nazw, musi być stosowana.

W Paranie kormorany spotykają się nad brzegami większych rzek i u wybrzeży morskich; zazwyczaj trzymają się stadami, wydając głos podobny do chrząkania świń dzikich. Do lotu zrywają się ciężko jak nury, i chętnie siadają na gałęziach drzew, zwieszających nad wodą swe konary. Mieszkańcy zowią je bigua. Nad rzeką Ivahy nie widziałem wcale tych ptaków.

Cathartidae.

20. *Cathartes aura* (L.)

Vultur aura Linneus, *Syst. Nat.* I. str. 122 (1766.)

Vera Guarany. Jeden egzemplarz zabity 3, III. 1911.
gen. inc.

W opisach i nomenklaturze sępów neotropikalnych panuje niezwykle chaos. Systematyka opiera się na zabarwieniu nagich części głowy i szyi, ponieważ jednak na preparowanych skórkach kolor tych części zanika, w opisach więc powstały sprzeczności.

Olbrzymia większość autorów zgadza się z Vieillotem, iż u ptaka tego — „un rouge sanguin colore la peau de la tête et du cou”¹⁾.

¹⁾ Vieillot, *Hist. nat. Ois. Amér. septen.* I, str. 23, (1807.)

W rzeczywistości mój okaz za życia posiadał zabarwienie tych części ciała ciemno fioletowo-czerwone, co zgadza się ze spostrzeżeniami Sztolcmana, który widział te ptaki na pomorzu peruwiańskim.

Niezbędną tedy rzeczą jest zebranie całej seryi okazów, dokładne oznaczenie koloru głowy i szyi oraz dokonanie pomiarów.

Prawdopodobnie wypadnie wydzielić ptaki parańskie jako formę nową, gdyż jak twierdzi Hellmayr¹⁾ ptaki te „scheinen stets etwas kleiner zu sein, und mögen daher subspezifisch getrennt werden“.

Nazwa miejscowa tego sępa brzmi Corvo; spełnia on w Paranie rolę asenizatora, zlatując się stadami na padle zwierzę i, w przeciągu bardzo krótkiego czasu, uprzątając trupy. Szczególnie przyciąga go zapach rozkładającej się zmił.

Po miastach zakaz strzelania do tych użytecznych ptaków jest surowo przestrzegany.

Znajdujące się w Gabinetie Zoologicznym Uniwersytetu Warszawskiego sępy neotropikalne, jak również i cała kolekcya ptaków, wymagają dokładnej rewizyi, gdyż określenia nie odpowiadają już wymaganiom wiedzy współczesnej.

Z prawdziwą jednak przykrością zmuszony jestem zaznaczyć, iż nieracjonalne przechowywanie okazów, wśród których znajduje się wiele cennych (w r. 1890 gabinet posiadał około 200 typów z kolekcji Dybowskiego, Jelskiego, Sztolcmana i Przewalskiego²⁾ doprowadzi do tego, że stracą one wszelką wartość naukową, z niepowetowaną już stratą dla ornitologii.

Falconidae.

21. *Polyborus tharus* (Molina).

Falco tharus Molina, *Saggio St. Nat. Chili*, str. 264, (1790.)
Chapéo de Sol ♀ 3, VIII. 1911.

Niezwykłe ostrożny choć bardzo użyteczny drapieżnik. Poluje przeważnie na perdizy, nie gardząc jednak zmiłami i żabami,

¹⁾ Hellmayr, *Rev. der Spitz. Typen brasil. Vögel* str. 567 (1906).

²⁾ Taczanowski, *Коллекции зоологического кабинета Варшавского Университета*, Warszawa. (?)

i w tym celu wędruje czasem piechotą. Znajduje się jeno w dolnej części Ameryki Południowej, w górnej zastępuje go *Pol. cheri-vay* Jack.

22. *Milvago chimachima* (Vieill.)

Polyborus chimachima Vieillot, *Nouv. Dict.* V, str. 259 (1816.)

Vera Guarany: ♀ 7, VII. 1910.

Kolor woskówki za życia jaskrawo pomarańczowy. Jest to ptak stepowy, żywiący się przeważnie owadami. Często spotykałem go uwijającego się w tym celu wśród stada bydła. Rozsiedlenie rozległe—na północy sięga Panamy.

23. *Micrastur ruficollis* (Vieill.)

Sparvius ruficollis Vieillot, *Nouv. Dict.* X, str. 322 (1817.)

Vera Guarany: ♂ 28, VI i ♀ 7, VI. 1910.

Drapieżnik leśny o żółtych skokach i szarawo-rogowym dziobie. Nadzwyczaj krzykliwy i hałaśliwy niepokoi ustawicznie myśliwego swym przeraźliwym głosem.

Nazwa miejscowa *gavião*.

24. *Nisus tinus* (Lath.) *Accipiter superciliosus*

Falco tinus Latham, *Ind. Orn.* I, str. 50 (1790.)

Vera Guarany: 2 samice zabite 19, VI. i 7, VII. 1910.

Mniejszy od poprzedniego i znacznie rzadszy. Bogate Muzeum w São Paulo posiada zaledwie 1 egzemplarz.

Przestrzeń rozsiedlenia ograniczała się dotychczas stanem São Paulo. W Paranie zdobyłem go po raz pierwszy.

25. *Nisus erythrocnemis* Gray.

Nisus erythrocnemis Gray, *Cat. Av. Br. Mus.* str. 70. (1848.)

Vera Guarany. Jeden młody samiec zabity 12, VI. 1910.

Gatunek ten wyróżnia się jednostajnym kasztanowatym zabarwieniem nogawic. Forma właściwa wyłącznie Brazylii południowej. Ulubionym miejscem przebywania — dolne gałęzie wysokich pinjorów.

26. *Hypotriorchis fusco-caerulescens* (Vieill.)

Falco fusco-caerulescens Vieillot, *Nouv. Dict.* XI, str. 90 (1817.)

Vera Guarany: ♂ 23, V. 1911.

Skok i włosówka tych ptaków żółtawe; gatunek pospolity na wielkiej przestrzeni od Patagonii do Meksyku.

27. *Tinnunculus sparverius cinnamominus* (Sws.)

Falco cinnamominus Swainson, *An. in Menag.* str. 281 (1837.)

Vera Guarany: ♂ 3 samce zabite 7, VIII i 26, VII. 1911.

Nazwa miejscowa: Quiri-quiri.

Najpospolitszy ze wszystkich drapieżników parańskich, podobny do naszej pustulki—*Tinnunculus tinnunculus* (L.); w Ameryce północnej pustulkę tę zastępuje *Tinnunculus sparverius* (L.).

Bubonidae.

28. *Otus clamator midas* Schl.

Otus midas Schlegel, *Mus. P. B. Oti* str. 2.

Vera Guarany: ♂ 20, IV. 1911.

Niezmiernie ciekawa odmiana, o nieustalonym jeszcze stanowisku w systematyce ornitologicznej. Pierwszą wzmiankę o niej podaje Vieillot¹⁾, następnie Sclater²⁾, kierując się wskazówką Schlegel'a, pozostawia w wątpliwości odrębności tej formy; Ihering³⁾ zalicza ją do synonimów *Asio clamator* (Vieill.), natomiast Berlepsch i Stolzman⁴⁾ zapewniają, iż w stosunku do powyższego gatunku cechują ją wybitne różnice.

Przywieziony przeze mnie okaz, przy porównaniu z egzemplarzem *Otus clamator* (Vieill.) w Muzeum Branickich, wykazał wymiary znacznie większe, zabarwienie ciemniejsze, kołnierz na szyi węższy i mniej wyraźny, wreszcie pióra tworzące uszy krótsze.

¹⁾ Vieillot, *Oiseaux de L'Amerique septentr.* str. 52 (1807.)

²⁾ Sclater, *Catal. of birds in the Brit. Mus.* t. II, str. 231.

³⁾ Ihering, *As Aces do Brazil.* str. 101 (1907.)

⁴⁾ Berlepsch & Stolzm., *Proceed. of the Zoolog. Society*, str. 887

29. *Ciccaba hylophila* (Temm.)

Strix hylophilum Temminck, *Pl. Color* II, pl. 373.

Vera Guarany ♂ 16, VII, 1911.

Jak wymiarami, tak i upierzeniem przywieziony przezemnie okaz różni się tak dalece od opisów, iż określenia mógł dokonać jedynie Hellmayr, przez porównanie mego opisu z okazami, znajdującymi się w Królewskim Muzeum w Monachium i pochodzącymi z São Paulo.

Wymiary: *al.* 9,5, *caud.* 5,6, *culm.* 0,8, *tars.* 1,9.

Okaz przechowuje się w Muzeum hr. Branickich.

30. *Glaucidium brasilianum* (Gm.)

Strix brasiliانا Gmelin, *Syst. Nat.* I, str. 289 (1788).

a) Odmiana żółta: Vera Guarany: ♂ 15, VII. 1910 i ♀ 8, VIII. 1911.

Sówka błotna nader pospolita—nad Iguassu wieczorami często ją widzieć można siedzącą nieruchomie na gałęziach drzew przybrzeżnych.

b) Odmiana brunatna: Vera Guarany: ♀ 19, VII. 1911.

Jest to ptak nader rzadki—posiadają go tylko niektóre muzea europejskie.

Rozmieszczenie oraz klasyfikacja odmian *Glaucidium* nie zostały jeszcze wyjaśnione¹⁾.

Psittacidae.

31. *Ara maracana* (Vieill.).

Macrocerus maracana Vieillot, *Nouv. Dict.* II str. 260 (1816).

Vera Guarany; ♀ 6, V 1911 i ♂ 18, I. 1911.

W systematyce utrzymała się nazwa nadana tym papugom przez Indyan Guarany, siedzących nad rzeką Rio Verde. Ptaki te posiadają nagie okulary, zabarwione za życia żółto; dosyć szybko uczą się gadać, skąd chętnie są utrzymywane w niewoli.

¹⁾ Ihering *Zur Biologie der bras. Glaucidium Arten*, str. 376 (1899).

Id. *Revista do Museu Paulista*, str. 337, (1898.)

32. *Conurus leucophthalmus* (Müll.).

Psittacus leucophthalmus P. L. S. Müller, *Natursyst. Suppl.* str. 75 (1776).

Vera Guarany: para zabita 10. VII 1910.

Nazwa miejscowa—Araguay.

Piękny ten gatunek papugi posiada za życia dziób i okolice oczu różowe. Ogólna forma przypomina rodzaj *Pyrrhura*, posiada jednak nozdrza ukryte wśród piór, podczas gdy u *Pyrrhura* nozdrza są widoczne.

33. *Pyrrhura vittata* (Shaw).

Psittacus vittatus Shaw, *Gen. Zool.* II, str. 404 (1811).

Vera Guarany: 2 samce zabite 17, VIII i 3, IX. 1910.

Nazwa miejscowa—Perequita.

Małe te papużki, nader pospolite, trzymają się wielkimi stadami, wyrządzając dotkliwe szkody w plantacjach kukurydzy.

Prawdopodobnie moje okazy należą nie do formy typowej, lecz do odmiany *Chiripepe*, lecz różnice nie zostały jeszcze dokładnie wyjaśnione¹⁾.

34. *Pionus maximiliani* (Kuhl).

Psittacus maximiliani Kuhl, *Consp. Psittac.* str. 72 (1820).

Vera Guarany: 2 samice zabite 24, VI i 5, XI. 1910.

Rio Ivahy: ♂ — 29, XII. 1910.

Gatunek pospolity i również, jak Maracana, chętnie oswojony przez Brazylian, którzy zowią tę papugę o zielonej z rozmaitymi odcieniami barwie Maitaca. Dziób za życia żółty, u podstawy górnej szczęki ciemny.

Alcedinidae.

35. *Ceryle torquata* (L.).

Alcedo torquata Linneus, *Syst. Nat.* XII, str. 180 (1766).

Vera Guarany: para zabita 16. V. 1911.

Największy ze znanych zimorodków neotropikalnych. Brazylianie zowią go Martim Grande. Spotyka się na całej prze-

¹⁾ Ihering *As Aves do Brazil* str. 114 (1900).

eni Ameryki Południowej i Środkowej. W Paranie zdobyto również Natterer.

36. *Ceryle amazona* (Lath.).

Alcedo amazona Latham, *Ind. Orn.* str. 257 (1790).

Vera Guarany: Para zabita 23. V. 1911.

Nader pospolity nad brzegami Iguassu. Brazylijanie zowią Martim Pescador.

37. *Ceryle americana* (Gm.) *consp?*

Alcedo americana Gmelin, *Syst. Nat.* I str. 451 (1788).

Rio Claro: para zabita 2, XII. 1910.

Santa Cruz: ♀ — 8, I. 1911.

Porównane z licznymi okazami z Peru, Ekwadoru et ct., znajdującymi się w posiadaniu Uniwersytetu Warszawskiego i Muzeum Branickich, ptaki parańskie wykazały pewne różnice. Ogólnym charakterem zabarwienia zbliżają się one raczej do formy peruańskiej — *Ceryle cabanisi* Tschudi, różniąc się przeważnie matowym, szarawo-czarnym zabarwieniem pileum, natomiast wielkością oraz budową dzioba przypominają *Ceryle americana* (Gm.). Porównywy podogonowie mocno i gęsto poplamione ciemno-zielonym; od tym względem przewyższają nawet *Ceryle americana* (Gm.).

Ponieważ pierze tych okazów znajduje się w stanie mocno użytym, niezbędnym więc jest zebranie większej ilości okazów innych pór roku.

Caprimulgidae.

38. *Macropsalis creagra* Bonap.

Hydropsalis creagra Bonaparte, *Consp. Av.* I str. 58 (1850).

Vera Guarany: ♀ zabita 16, V. 1911

Rodzaj lelków pospolity nad Iguassu, lecz zdobycie go połączone jest z wielkimi trudnościami, gdyż ukazuje się dopiero o zmroku, fruując szybko w pogoni za ćmami; strzelanie więc w lot jest nader trudne. Znany był dotychczas jedynie w Rio Janeiro i São Paulo; w Paranie został zdobyty po raz pierwszy. Okaz — identyczny ze znajdującym się w Uniwersytecie Warszawskim.

39. *Nyctidromus albicollis derbyanus* Gould.

Nyctidromus derbyanus Gould, *Icon. Av.* tab. 12, 1837 — 8).

Vera Guarany: ♂ zabity 8, VIII. 1910 i ♀ — 22, VI. 1911.

Odmiana ta spotyka się w São Paulo, Rio Grande do Sul i Paragwaju; od formy typowej — *Nyctidromus albicollis* Gm. z Kajenny, Surinamu i Trinitatu różni się większą długością ogona i nieco jaśniejszym zabarwieniem wierzchu ciała.

Trochilidae.

40. *Leucochloris albicollis* (Vieill).

Trochilus albicollis Vieillot, *Nouv. Diction.* XXIII str. 426.

Rio Claro: 25, XII. 1910, 1 *gen. inc.*

Najpospolitszy, a właściwie jedynie pospolity gatunek kolibrów w Paranie; ptaszka te często zaglądały do mego domku, zawisały na chwilę na swych, brzęczenie bąka przypominających, skrzydełkach, lustrowały bacznie wnętrze i, upewniwszy się, iż nie masz tu kwiatów, znikaly.

Dziób tego ptaka w połowie górnej szczęki żółty. Forma swoista fauny południowo-brazylijskiej.

41. *Calliphlox amethystina* (Gm.).

Trochilus amethystinus Gmelin, *Syst. Nat.* I str. 496 (1788).

Rio Claro: 25, XII. 1910, 1 *gen. inc.*

Jeden z najmniejszych gatunków kolibrów, nader rzadko spotykany w Paranie; dalej na północy, a w szczególności w Wenezueli ma być pospolity.

42. *Chlorostilbon aureoventris egregius* Heine.

Chlorostilbon egregius Heine, *Journ. für Ornith.* str. 198 (1863).

Vera Guarany: 10, X. 1910, 1 *gen. inc.*

Forma południowa — po raz pierwszy zdobyta w Paranie, podczas gdy Natterer zdobył w r. 1820 w Kurytybie formę północną — *Chlorostilbon aureoventris pucherani* Muls. & Verr. Prawdopodobnie więc w Paranie istnieje granica rozszedlenia obydwu odmian.

Trogonidae.

43. *Trogon surrucura* Vieill.

Trogon surrucura Vieillot, *Nouv. Diction.* VIII, str. 321 (177).

Vera Guarany: ♂♂ zabite 17 i 28, VI. 1910 oraz ♀ — 26, II 1911.

Terra typica tego gatunku — Paragwaj. Pomimo wielkiej politości nie jest on jeszcze dokładnie zbadany, w szczególności wyjaśniony stosunek do drugiego, zbliżonego gatunku — *Trogon aurantius* Spix, którego, aczkolwiek widziałem również, nie mam jednak zdobyć. Zaznaczam tylko, iż *Trogon aurantius*, nieżnie od zabarwienia, wyglądem i głosem różni się stanowczo *Trogon surrucura*.

Nazwa miejscowa — Sorocua.

Cuculidae.

44. *Piaya macroura* (Cab. & Heine).

Pyrhocyx macrourus Cabanis und Heine, *Mus. Hein.* IV, 86 (1862).

Vera Guarany: ♂ zabity 25, VIII. 1910.

Rio Ivahy: ♀ — 29, XII. 1910.

Nazwa miejscowa — Alma do gato.

Jest to południowa forma gatunku *Piaya cayana* (Lin.), różni się przeważnie długością sterówek. Różnice wyjaśnił dołnie Ihering¹⁾.

45. *Crotophaga major* Gm.

Crotophaga major Gmelin, *Syst. Nat.* I str. 363 (1788).

Rio Ivahy: 2 samce i samica zabite 29, XII, 1910.

Ten gatunek neotropikalnych kukułek wyróżnia się swą charakterystyczną budową dzioba, posiadającego rodzaj grzebienia na zęchu. Nader liczny nad Ivahy; nad Iguassu nie widziałem go. Również prof. Ihering nie widział go w Rio Grande ul.

¹⁾ Ihering, *Aves do Brazil* str. 160 (1906).

46. *Guira guira* (Gm.).

Cucculus guira Gmelin, *Syst. Nat.* I str. 414 (1788).

Coupim: para zabita 2, I. 1911.

Ptaki te trzymają się gromadami w pobliżu osad ludzkich: spotykałem je często na Rio Claro; natomiast w dziewiczych lasach nie widać ich wcale.

Bucconidae.

47. *Nonnula rubecula* (Spix).

Bucco rubecula Spix, *Av., Bras.* I str. 51 (1824).

Vera Guarany: ♀ zabita 7. VII. 1911.

O posępnej i melancholijnej postawie ptaszek ten spotyka się wyłącznie pojedynczo; zazwyczaj siedzi nieruchomo na niskiej gałęzi obojętny i apatyczny na wszystko, co się dookoła dzieje.

Dotychczas sądzono, iż południową granicą rozszedlenia jest stan São Paulo, gdyż w stanie Santa Catharina niema już tych ptaków.

Rhamphastidae.

48. *Rhamphastos dicolorus* Lin.

Rhamphastos dicolorus Linnaeus, *Syst. Nat.* I str. 152.

Vera Guarany: ♂♂ zabite 7. VIII. 1911.

Nazwa miejscowa — Tucano.

Tukany wielkimi gromadami włóczą się po lasach dziewiczych; raz po raz rozlega się drewniany ich głos wśród ciszy leśnej. Szczególny jest lot tych ptaków: wydaje się, jakoby były przyczepione do potężnego dzioba, który je unosi w powietrze.

Forma swoista fauny południowo-brazylijskiej.

Picidae.

49. *Colaptes campestris* (Vieill.).

Picus campestris Vieillot, *Nouv. Dict.* XXVI, str. 101 (1818).

Vera Guarany: ♂ zabity 26, V. 1910.

Nazwa miejscowa: Pica-pao do campo.

Te szczególne dzięcioły trzymają się miejsc otwartych—łak i stopów i przebywają na ziemi, wyszukując mrówek; za nadej-

em człowieka zrywają się, siadają na drzewie i krzyczą dopóty, póki niebezpieczeństwo nie minie.

Prof. Ihering¹⁾ twierdzi, iż ptaki te należą do fauny północno-brazylijskiej, mniemanie to jednak jest błędne, gdyż w Paranie okaz tego gatunku oprócz mnie zdobył również Natterer 1820 r.

50. *Campephilus robustus* (Licht.).

Picus robustus Lichtenstein, *Verz. Dubl. Berl. Mus.*, str. 10 (23).

Vera Guarany: ♂ zabity 7, VI. 1910.

Ten oraz inne rodzaje dzięciołów są nader licznie reprezentowane w puszczech parańskich: z wyjątkiem godzin południowych ocy opukiwanie chorych pinjorów rozlega się nieustannie.

Campephilus robustus jest największym z dzięciołów brazylijskich, dziób ma za życia żółtawy. Forma swoista fauny południowo-brazylijskiej.

51. *Melanerpes flavifrons* (Vieill.).

Picus flavifrons Vieillot, *Nouv. Dict.* XXVI, str. 75 (1818).

Vera Guarany: para zabita 3 i 4, VI. 1910.

Jaskrawo zabarwione dzięcioły trzymają się nieodmiennie panie. Przestrzeń rozsiedlenia sięga na północy Bahii.

52. *Veniliornis spilogaster* (Wagl.).

Picus spilogaster Wagler, *Syst. Av.*, *Picus* sp. 59 (1827).

Vera Guarany; 5, VIII, 1911, 1 *gen. inc.*

Dzięcioł ten, dosyć rzadki w Paranie, należy do fauny argentyjno-paragwajskiej. W São Paulo już zastępuje go *Veniliornis* (Sw.).

53. *Chrysophilus chlorozostus* (Wagl.).

Picus chlorozostus Wagler, *Isis*, str. 153 (1829).

Vera Guarany: ♂ zabity 7, VI. 1910.

Ten ciemno zabarwiony gatunek dzięcioła w Paranie jest nader rzadki: Spotkałem go raz jeden tylko. Przestrzeń rozsiedlenia sięga — od Paragwaju sięga aż do Bahii włącznie.

¹⁾ Ihering, *Revista do Museu Paulista*, str. 289 (1898).

54. *Picumnus temmincki* Lafr.

Picumnus temmincki Lafresnay, *Rev. Zool.*, str. 6, 111 (1845).

Vera Guarany: ♀ zabita 17. VII. 1911.

Od opisów różni się posiadaniem rdzawego kołnierza; być może, iż są i inne różnice, które, ze względu na zły stan okazu, nie dają się określić. W każdym razie gatunek wymaga dalszych studyów.

Formicariidae.

55. *Batara cinerea* (Vieill.).

Thamnophilus cinereus Vieillot, *Nouv. Diction.* XXXV, str. 200 (1818).

Vera Guarany: ♂ zabity 12, IX. 1910 i ♀—27, VIII. 1910.

Silna budowa dzioba wyróżnia ten gatunek z pośród form pokrewnych. Gatunek swoisty fauny południowo-brazylijskiej.

56. *Thamnophilus leachi* Such. *consp.*?

Thamnophilus leachi Such, *Zool. Journ.* I, str. 558.

Vera Guarany. ♀ zabita 16, VI. 1910.

Przy porównaniu z okazem samca z Brazylii, znajdującym się w Uniwersytecie Warszawskim (okr. hr. H. von Berlepsch), okazały się następujące różnice.

Zabarwienie dzioba w górnej części rogowo-czarne, w dolnej siwe, podczas, gdy okaz hr. Berlepscha ma dziób jednostajnie czarny. Całe ciało, nie wyłączając podbródka i szyi, zabarwione—czarno z rdzawo-żółtymi centkami i kropkami, które w miarę zbliżania się ku ogonowi stają się coraz bledsze, podczas gdy okaz hr. Berlepscha ma podbródek i górną część szyi jednostajnie bez żadnych centek. Sterówki posiadają jasne poprzeczne smugi, które u piór skrajnych widoczne są tylko na zewnętrznych chorągiewkach, u środkowych zaś na obydwóch. Skok dłuższy i silniejszy.

Wymiary: *alar.* 3,7 *caud.* 5,2 *tars.* 1,15.

Podczas wypychania w Warszawie okaz ten został zniszczony.

57. *Thamnophilus gilvigator* Pelz.

Thamnophilus naevius var. *gilvigator* Pelzel, *Ornith. Bras.*, str. 76 (1870).

Vera Guarany 24, VII. 1910, 1 *gen. inc.*

• Ptak tak podobny do *Thamnophilus caerulescens* Vieill., dla określenia niezbędne jest porównanie.

Określenia dopełnił prof. E. Hartert w Tring.

58. *Chamaeza brevicauda* (Vieill.).

Turdus brevicandatus Vieillot, *Nouv. Dict.* XX, str. 239.

Vera Guarany: dwie samice zabite 19. VI i 5. XI. 1910.

Ptak ten z zabarwienia i głosu podobny do naszych drozdów, żyje się w głębi puszczy; w poszukiwaniu zdobyczy stąpa krokiem emistrza, nieustannie kiwając w takt krótkim ogonkiem.

Dendrocolaptidae.

59. *Philydor rufus* (Vieill.).

Dendrocopus rufus Vieillot, *Nouv. Dict.* XXVI, str. 119 (18).

Vera Guarany: ♂ zabity 14, VII. 1910.

Gatunek rozpowszechniony od Paragwaju do Bahii; prawdopodobnie jednakże dałyby się wyróżnić dwie odmiany, gdyż, jak twierdzi Hellmayr¹⁾, ptaki z Bahii są mniejsze, o zabarwieniu nieco ciemniejszym.

60. *Xenops rutilus* Licht.

Xenops rutilus Lichtenstein, *Verz. Dubl. Berl. Mus.*, str. 17 (23).

Vera Guarany: 14, VI. 1910, 1 *gen. inc.*

Charakterystyczną cechą tych ptaków jest czarne zabarwienie wewnętrznej chorągiewki 4-ej sterówki. Forma wspólna dla fauny argentyńskiej i południowo-brazylijskiej; dalej na północ zastępują ją odmiany: *X. rutilus heterurus* Cab. & Heine i *X. rutilus tenuirostris* (Pelz.).

61. *Sclerurus umbretta scansor* (Ménétr.).

Oxypyga scansor Ménétrès, *Mém. Acad. Sc. St. Pet. Ser. VI*, t. 52 (1830).

Vera Guarany: ♀ zabita 10, XII. 1910.

¹⁾ Hellmayr, *Revis. der Spiz. Typen bras. Vögel*, str. 825 (1906).

Różnicę, istniejącą pomiędzy tą odmianą, a formą typową *Sclerurus umbretta* Licht. z Kajenny i Gujany, ustalił Hellmayr¹⁾ przez porównanie typu, zdobytego w okolicach Rio Janeiro przez Ménétrès'a, z seryą okazów w Muzeum w Tring.

62. *Sittasomus sylviellus* (Temm.).

Dendrocolaptes sylviellus Temminck, *Pl. Col.* livr. 12, tab. 70, fig. 1 (1821).

Vera Guarany: ♂ zabity 3, VI. 1910.

Ptaki rozpowszechnione w Argentynie i południowej Brazylii, dalej na północ zastępuje je *Sitt. sylviellus olivaceus* Wied.

63. *Heliobletus contaminatus* Berl.

Heliobletus contaminatus Berlepsch, *Journ. für Ornith.* 1887, str. 119.

Vera Guarany: ♂♂ zabite 3. VIII i 27. VII. 1911.

Jedyny gatunek tego rodzaju opisany został po raz pierwszy przez Lichtensteina pod nazwą *Heliobl. superciliosus*; jednakże opis nie odpowiada zupełnie, jak udowodnił Ihering, ptakom południowo-brazylijskim. Określenia dopełnił prof. E. Hartert; okaz znajduje się w Muzeum hr. Branickich.

64. *Xiphocolaptes albicollis* (Vieill.).

Dendrocopus albicollis Vieillot, *Nouv. Dict.* XXVI, str. 117 (1818).

Vera Guarany: ♂ zabity 2, VI. 1910 i ♀ — 7, VIII. 1911.

Ptaki te, zawzięte niszczyicielki pszczół, wypłaszają zdobycę pukaniem i chwytają ją w chwili, gdy pszczoły wydobywają się z otworów. Forma dzioba oraz intensywność zabarwienia dosyć chwiejne.

Tyrannidae.

65. *Taenioptera nengeta* (L.).

Lanius nengeta Linnaeus, *Syst. Nat.* I, str. 135 (1766).

Vera Guarany: ♂ zabity 26, VII. 1911 i ♀♀ — 29, VI. 7, VII. 1910.

¹⁾ Hellmayr, *Novit. Zoolog.* r. 1907, str. 68.

Dosyć pospolity ptak stepowy, formą i lotem przypominający gołębie, skąd Brazylijanie zowią go Pombinha.

66. *Muscipipra vetula* (Licht.) *consp.*?

Muscicapa vetula Lichtenstein, *Verz. Dubl. Berl. Mus.*, tr. 53 (1823).

Vera Guarany: 24, VII. 1910, 1 *gen. inc.*

Okaz ten porównałem z egzemplarzem z Brazylii (okr. E. Verraux), znajdującym się w posiadaniu Uniwersytetu Warszawskiego; okazały się następujące różnice:

Ogólne zabarwienie jasno popielate zamiast ciemno ołowiowego; zaledwie dostrzegalne czarne prążki podłużne widoczne są jedynie na czole, podczas gdy u egzemplarza E. Verraux znajdują się one na całym pileum, szyi i piersiach. Wewnętrzne obrzeżenia wewnętrznych chorągiewek pierwszo- i drugorzędnych lotek białawe, nie zaś żółtawe, jak u okazu E. Verraux. Dziób raczej płaski, ogi i tęcza czarne. Wymiary: *alar* 4,4 *caud.*: *rectr. ext.* 5, *med.* 2, *tars.* 0,75 *rostr.* 0,75.

67. *Copurus colonus* (Vieill.).

Muscicapa colonus Vieillot, *Nouv. Dict.* XXI, str. 448 (1818).

Vera Guarany: ♂ zabity 23, VII. 1911.

Ptaki, wyróżniające się nadmierną długością środkowych sterówek, które jednak u samic są znacznie krótsze.

Terra typica — Paragwaj; znajdują się również w Argentynie i południowej Brazylii.

68. *Platyrhynchus mystaceus* Vieill.

Platyrhynchus mystaceus Vieillot, *Nouv. Dict.* XXVII, tr. 14 (1817).

Vera Guarany: 24, VII. 1911, 1 *gen. inc.*

Mała ptaszyna, posiadająca charakterystycznej budowy dziób niezwykle szeroki i płaski i zaopatrzony w długie szczecinki.

Spotykałem je wyłącznie w krzakach, rosnących nad brzegami Iguassu.

69. *Phylloscarles ventralis* (Temm.).

Muscicapa ventralis Temminck, *Pl. Color.* 275, fig. 2 (1821).

Vera Guarany: ♂ zabity 24, VII. 1911.

Okaz różni się od opisów brązowym kolorem nóg, oraz
zuchwą bladą z czarnym końcem:

Forma swoista fauny południowo-brazylijskiej.

70. *Elaenia mesoleuca* (Cab. & Heine).

Elainea mesoleuca Cabanis und Heine, *Mus. Hein.* II, str. 60.

Vera Guarany: ♂ zabity 10, XII. 1910.

Miły głos tych ptaków rozlega się donośnie w puszczy; są one
nader łaskawe i z ufnością patrzą na człowieka. Życie prowadzą
bardzo czynne, chwytając w powietrzu owady.

71. *Legatus albicollis* (Vieill.)

Tyrannus albicollis Vieillot, *Nouv. Dict.* XXXV, str. 89.

Rio Ivahy: ♂ zabity 29, XII. 1910

Gatunek rozpowszechniony w środkowej i południowej Ame-
ryce; południową granicę stanowi Parana.

72. *Pitangus sulphuratus bolivianus* (Lafr.)

Saurophagus bolivianus Lafresnaye, *Rev. Mag. Zool.* str.
463. (1852.)

Vera Guarany: ♀ zabita 14, VI. 1910.

Marechal Mallet: ♀ zabita 16, I 1911.

Okazy porównałem z egzemplarzem *Pitangus sulphuratus*
maximiliani Cab & Heine w Muzeum hr. Branickich (№ 5704)
pochodzącym z Bahii (okr. hr. Berlepsch.) Okazało się, iż ptaki te
w upierzeniu nie różnią się wcale: obrzeżenia zewnętrznych choro-
giewek pierwszorzędných lotek u obydwóch okazów zabarwione
są rdzawo-żółtym, natomiast okazy moje posiadają wymiary
większe.

Klasyfikacja tych ptaków opierała się dotychczas na zabar-
wieniu lotek, Ihering (*Revista do Museu Paulista* str. 198 r. 1898)
twierdzi: „*Pitangus bolivianus* é variedade com os remiges do mão
orladas de bruno na margem externo... é variedade de *maximilia-
ni* remiges do mão são orladas na frente de vermelho pardo”.

Sclater (*Cat. of. birds in the Brit. Mus.* t. XIV, str. 177)
utrzymuje:

„Margins of outer webs only rufous—*P. sulfuratus*“.

„Wings margined with brown—*P. bolivianus*“.

Niedokładność tych opisów wyjaśnił Hellmayr listownie:

„*P. S. bolivianus* se distingue justement par sa taille plus forte et un bec plus large de la forme *P. S. maximiliani*; les rémiges et les couvertures des ailes sont nettement bordées de roux en dehors. Il est tout-à-fait erroné de dire: „wings margined with brown“.

Wymiary mych okazów: *alar* 125 mm., *caud.* 102, *tars.* 26, *ulm.* 26.

Okaz znajduje się w Muzeum hr. Branickich.

73. *Blacicus cinereus* (Spix)

Platyrhynchus cinereus Spix, *Av. Bras.* II, str. 11 (1825.)

Vera Guarany: 29, VII, 1911, 1 *gen. inc.*

Prawdopodobnie okaz należy do formy paragwajskiej, wydzielonej przez prof. Ridgway'a pod nazwą *Blacicus cinereus pileatus*. Ponieważ jednak opis tego autora polega na jedynym egzemplarzu, stanowisko nowej formy nie jest jeszcze ustalone.

74. *Megarhynchus pitangua* (L.)

Lanius pitangua Linnaeus, *Syst. Nat.* I, str. 136, (1766.)

Fernandes Pinheiro: ♀ zabita 11, I. 1911.

Ptaki te znajdują się nawet w Wenecueli¹⁾. W upierzeniu zupełnie podobne są do rodzaju *Pitangus*, różniąc się budową dzioba.

75. *Hirundinea bellicosa* (Vieill.)

Tyrannus bellicosus Vieillot, *Nouv. Dict.* XXXV, str. 74, (1819.)

Rio Claro: ♂ zabity 13, I. 1911.

Upierzenie tych ptaków zbliżone jest raczej do dendrokolaptydów, lecz budowa dzioba i ogona właściwa tyrannidom. Trzyma się przeważnie miejsc wilgotnych, polując w trzcinie na owady.

¹⁾ Hellmayr und Seilern, *Ornithologie von Venezuela* str. 83, (1912).

Pipridae.

76. *Chiroxyphia caudata* (Shaw).

Pipra caudata Shaw, *Natur. Misc.* V, pl. 153, (1794.)

Vera Guarany: ♀ zabita 6, VI. 1910.

Różni się od opisów zabarwieniem czubka głowy, posiadającego piórka purpurowo-złotawego koloru, oraz oliwkowo-zielonemi obrzeżeniami skrajnych sterówek i drugorzędnych lotek.

Cotingidae.

77. *Tityra brasiliensis* (Sws.)

Psaris brasiliensis Swainson, *Anim. Menag.* str. 286 (1838.)

Fernandes Pinheiro: ♂ zabity 4, I. 1911.

Ptaki, wyróżniające się charakterystyczną formą drugiej lotki oraz posiadaniem nagich okularów.

78. *Tityra brasiliensis* (Sws.) *consp.*?

Coupim ♀ zabita 2, I. 1911.

Jak w oryginalnym opisie, tak i u Sclatera w katalogu British Museum¹⁾, samica została pominięta. Ihering²⁾ zaznacza tylko: „A famea tem as pennas do corpo munidas de estrias escuras”. Szczegółowe różnice między samcem i samicą podaje Hellmayr³⁾, czytamy mianowicie:

„1 der Oberkopf ist nicht einfärbig schwarz, sondern regelmässig schwärzlich und trübweiss gestreift.

2 der Rücken ist nicht rein aschgrau, sondern bräunlich überlaufen und mit breiten, schwarzbräunen Längsflecken bedeckt.

3 Ohrgegend und übrige Kopfseiten schwärzlichbraun und weisslich längsgestreift.

4. Kehle und ganze Unterseite schwarz längsgestreift“.

Przywieziona przezemnie samica posiada cały wierzch ciała, nie wyłączając głowy, szarawo biały z podłużnymi brunatno-czarnemi prążkami, gęściejszemi i szerszemi na głowie. Pióra posiada-

¹⁾ Sclater, *Catal. of birds in the Brit. Mus.* t. XIV, str. 329.

²⁾ Ihering, *As Aves do Estado São Paulo* str. 211, (r. 1893).

³⁾ Hellmayr, *Repts. der Spk. Typ. bras. Vögel*, str. 668 (r. 1904).

rudawo-ochrowe obrzeżenia. Spód jaśniejszy, prążki węższe
niej liczne, żółtawy odcień blodszy. Pióra w ogonie i skrzy-
ch czarniawo-brunatne, podczas gdy u samca zupełnie czarne.
Wymiary mniejsze, niż u samca: *alar.* 4,7, *caud.* 2,8, *tars.* 0,95,
m. 1,08.

Tym sposobem, oprócz różnic wskazanych przez Hellmayr'a,
abyta przeze mnie samica posiada jeszcze odmienne zabarwienie
rówek i lotek, mniejsze wymiary i żółtawy nalot na spodzie.
Względem na niezwykłą dokładność i drobiazgowość opisów Hell-
mayr'a, sądzę, iż różnice te wskazują, że mamy do czynienia
nieznanym gatunkiem.

Turdidae.

79. *Turdus albicollis* Vieill.

Turdus albicollis Vieillot, *Nouv. Dict.* XX, str. 227. (1818).

Vera Guarany: ♀ 12, VI. 1910.

Ten, oraz inne gatunki drozdów parańskich są bardzo pospo-
te, i zazwyczaj wcale nie płochliwe, nikt bowiem na nie nie poluje.

80. *Turdus amaurochalinus* Cab.

Turdus amaurochalinus Cabanis, *Mus. Heinean.* I, str. 5.
(1850).

Vera Guarany: ♀ zabita 12, VII, 1911.

Przywieziony przezemnie okaz wykazał pewne różnice.

Materiał porównawczy w Muzeum hr. Branickich:

1) 3204 a ♀ Siemir. coll., Kurityba, Parana: *al.* 119 mm,
caud. 100, dziób brudno-żółty.

2) 3204 b ♂ Kalinowski coll., Chuluman. Boliwia: *al.* 120",
caud. 95, dziób brudno-żółty.

3) 3204 c ♂ Kalinow. coll., Chuluman, Boliwia: *al.* 118" *caud.*
96, dziób brudno-żółty.

Mój okaz: *al.* 115" *caud.* 97, dziób brunatno-czarny.

Oprócz odmiennego zabarwienia dzioba brunatno-czarnego
z wązkiemi żółtawemi kreskami wzdłuż krajców, spód ciała posiada
żółtawy odcień, który według Hellmayr'a oznacza niedojrzałość
okazu.

W oryginalnym opisie Cabanis zaznacza, iż „Schnabel bei

alten Vögel gelb, bei jüngeren braun". Ihering¹⁾ oświadcza tylko, że „bico em passaros adultos é amarelo”.

Wreszcie Seebohm w tom. V. *Cat. of birds in the Brit. Mus.* dzieli drozdy neotropikalne w stosunku do zabarwienia dzioba na dwie grupy, zaliczając do żółtodziobych („bill yellow above and below”) *Turd. amaurochalinus*, zaś do drugiej grupy, posiadającej czarne zabarwienie dzioba, *Turd. rufiventris* i *Turd. albiventer*.

Pozostaje więc do wyjaśnienia, czy wbrew opinii powyższych autorów, gatunek ten w pewnym okresie życia posiada brunatno-czarne zabarwienie dzioba, czy też różnica ma inny charakter.

81. *Turdus rufiventris* Vieill.

Turdus rufiventris Vieillot, *Nouv. Dict.* XX, str. 226 (1818.)

Vera Guarany: ♂ zabity 12, VI. 1910.

Od okazów w Muzeum hr Branickich różni się bardziej jednostajnym zabarwieniem głowy i płaszcza.

Nazwa miejscowa: *Sabia lorangeira*.

Vireonidae.

82. *Cyclorchis ochrocephala* Tschudi.

Cyclorchis ochrocephala Tschudi, *Arch. für Naturg.* str. 362 (1845.)

Vera Guarany: ♂ zabity 16, VIII. 1911 i ♀ 14, VII. 1911.

Gatunek rozpowszechniony w La Plata i południowej Brazylii, nader zbliżony do *Cycl. viridis* Burm., różniąc się jedynie rudawym nalotem na czole.

Hirundinidae.

83. *Progne chalybea domestica* (Vieill.).

Hirundo domestica Vieillot, *Nouv. Dict.* XIV, str. 520 (1807).

Vera Guarany: ♀ zabita 8, IX. 1910.

Okaz, przy porównaniu z egzemplarzem z Brazylii w Muzeum hr. Branickich, wykazał odmienne, brunatno-czarne zabarwienie podbródka, gardła i górnej części szyi z poprzecznymi siwymi prąż-

¹⁾ Ihering, *Revista Museu Paulista* t. III, str. 127 (1898).

kami, podczas gdy u okazu w Muzeum części te są jednostajne brunatno-dymkowego koloru. Pozatem wymiary skrzydeł i dzioba są mniejsze.

Tanagridae.

84. *Procnias caerulea* (Vieill.).

Tersina caerulea Vieillot, *Nouv. Dict.* XXXIII, str. 401 (1819).

Rio Claro: ♂ zabity 16, XII. 1910.

Prof. Ihering sądzi, iż rozsiedlenie tego ptaka rozciąga się na północ od São Paulo, gdyż w Rio Grande nie widział go wcale.

W Paranie został po raz pierwszy zdobyty obecnie.

Gniazda zakłada pod ziemią.

85. *Pipraeidea melanonota* Vieill.

Tanagra melanonota Vieillot, *Nouv. Dict.* XXII, str. 407 (1818).

Vera Guarany: ♂ zabity 9, VIII. 1910.

Ten gatunek tanagrów, zwany przez Brazylian Viuva, spotyka się na całej przestrzeni republiki.

86. *Calospiza pretiosa* (Cab.).

Callispiza pretiosa Cabanis, *Mus. Hein.* I, str. 27 (1850).

Vera Guarany: para zabita 26, VIII. 1911.

Piękne te tanagry mają bardzo niewielką przestrzeń rozsiedlenia — na północ São Paulo, na południe Rio Grande do Sul.

87. *Stephanophorus leucocephalus* (Vieill.).

Tanagra leucocephala Vieillot, *Nouv. Dict.* XXXII, str. 418 (1819).

Vera Guarany: ♂ i ♀♀ zabite 6 i 14, VII. 1910.

Najpospolitszy z tanagrów parańskich trzyma się parami lub pojedynczo.

88. *Tachyphonus coronatus* (Vieill.).

Agelaius coronatus Vieillot, *Nouv. Dict.* XXXIV, str. 635 (1819).

Vera Guarany: 16, VII. 1911, 1 *gen. inc.*

Gatunek swoisty fauny południowo-brazylijskiej.

89. *Tanagra cyanopectera* (Vieill.).

Saltator cyanopecterus Vieillot, *Nouv. Dict.* XIV, str. 104 (1817).

Fernandes Pinheiro: ♀ zabita 21, XII. 1910.

Nadzwyczaj podobny do drugiego gatunku—*Tanagra sayaca* (L.), egzemplarz którego zdobył w Paranie Natterer; określić można jedynie przez porównanie okazów.

W Paranie — dosyć rzadki; nad Iguassu nie widziałem go wcale.

90. *Piranga saira* (Spix).

Tanagra saira Spix, *Aves Bras.* II, str. 35 (1825).

Vera Guarany: ♂ i ♀♀ zabite 8 i 9. VII. 1911.

Stara samica zabarwieniem wierzchu głowy i spodu ciała zbliża się do samca. Objaw ten, dosyć pospolity u ptaków neotropikalnych, według dr. Holland'a¹⁾ pochodzi stąd, że organy płciowe młodej samicy pochłaniają zbyt wiele pierwiastków krwi, wskutek czego upierzenie ich jest mniej jaskrawe, niż u samców; gdy zaś samica nieść się przestaje, zabarwienie coraz bardziej zbliża się do samca.

Ptaki te trzymają się w pobliżu osad ludzkich, nieodmiennie trójkami, złożonemi z samca i dwóch samic, gdyż holdują one zasadom polygamii.

Nazwa miejscowa: Sangue de boi.

91. *Saltator maxillosus* Cab.

Saltator maxillosus Cabanis, *Mus. Hein.* I, str. 192 (1850).

Vera Guarany: para zabita 4, VI. 1910.

Rzadki to i mało zbadany gatunek tanagrów. Hellmayr w liście powiada: „Cette espèce est fort interessante. Votre trouvaille est une preuve de plus que cet oiseau est un habitant de montagnes”. W oryginalnym opisie Cabanis podaje: „Von *S. coruscans* durch noch grösseren dickern Schnabel verschieden. In Grösse und Färbung sehr ähnlich, nur mit weniger rostfarbener Unterseite und mit olivengrünen Anflügen der Flügel, mit einem

¹⁾ Holland, *Journal für Ornithol.* 1860, str. 183.

T. Similis in der Färbung noch ähnlicher; von diesem wiederum durch nicht weisse, sondern schmutzig gelbgraue Kehle und lebhaftere rostgelbliche untere Schwanzdecken sowie durch den starken Schnabel verschieden“.

W późniejszej literaturze znajdujemy następującą wzmiankę Sclater'a¹⁾: „Above cinereous; superciliaries long and distinct white; sides of the head blackish: below pale fulvous, mixed with cinereous, especially on the flanks: middle of throat and belly whitish; the throat bordered on each side by a rather broad black stripe; bend of wing and under wing-coverts white; bill thick and swollen at the base, black, with a large yellowish blotch at the base of the upper mandible: wh. length 8 inch., wing 4, tail 4“.

Przy porównaniu przywiezionej przezemnie pary z powyższemi opisami okazało się, iż samiec posiada żółtawą plamę nie tylko na górnej szczęce, jak twierdzi Sclater, lecz również i na dolnej, zabarwienie pokryw podskrzydłowych posiada rdzawy naloć; samica zaś różni się od samca oliwkowo-zielonym odcieniem, o którym wspomina Cabanis, całego płaszcza i skrzydeł, i dziobem ciemniejszym, na którym plamy stają się niewyraźne.

Wymiary: ♂ *alar.* 4,0 *caud.* 3,81.

♀ *alar.* 3,15 *caud.* 3,62.

92. *Pyrrhocomma ruficeps* (Str.).

Tachyphonus ruficeps Strickl., *Annal. Nat. Hist.* XIV, str. 419 (1844).

Vera Guarany: ♂ zabity 14, VII. 1911.

Widocznie intensywność zabarwienia tego gatunku jest zmienna, skoro w opisach różnych autorów widzimy sprzeczność: Sclater np. określa zabarwienie płaszcza, jako „cinereous“, podczas gdy Ihering nazywa je „preto“.

Fringillidae.

93. *Sicalis flaveola* (L.).

Fringilla flaveola Linneous, *Syst. Nat.* XII, str. 321 (1766).

Vera Guarany: ♂ zabity 10, XII. 1910.

¹⁾ Sclater, *Catal. of birds in the Brit Mus.* t. XI, str. 287.

Ptaki te zwane przez krajowców Canario również, jak *Piranga saira*, trzymają się trójkami w pobliżu osad ludzkich; stara samica w zabarwieniu zajmuje środek pomiędzy żółtym samcem a szarą młodą samicą.

94. *Brachyospiza capensis* (Müll.).

Fringilla capensis P. L. S. Müller, *Natursyst. Suppl.* str. 165 (1766).

Vera Guarany: ♂ zabity 4, VI. 1910 i ♀ — 23, XI. 1910.

Porównane z okazami z Peru i Ekwadoru w Muzeum hr. Branickich moje okazy różnią się bardziej żywym zabarwieniem oraz budową dzioba: górna szczeka nie wystaje nad dolną, jak u wspomnianych okazów, lecz schodzi się w koniuszczku.

Ptaka pospolity, w opierzeniu podobny do naszego wróbla, lecz sposobem życia przypomina raczej makolągwę.

- 95. *Poospiza lateralis* (Nordm.).

Fringilla lateralis Nordman, in *Erman's Reise*, str. 10 (1835).

Vera Guarany: ♀ zabita 5, VIII. 1911.

Różni się od opisów jedynie brakiem czarnego nalotu na czole, oraz brakiem plam białych na 3-ej sterówce. Białe plamy na pierwszych dwóch sterówkach znajdują się na obu choroągiewkach.

Icteridae.

96. *Cacicus chrysopterus* (Vig.).

Xanthornus chrysopterus Vig., *Zool. Journ.* II, str. 190 pl. 9.

Vera Guarany: para zabita 3, VI. 1910; ♂ — 4, VI. 1911.

Ptaki te, zwane przez krajowców Soldado, mają gniazda formy wydłużonej sakiewki splecione z traw nadwodnych; zawieszają je w miejscach widocznych, przeważnie nad drogą.

97. *Cacicus haemorrhous aphanes* Berl.

Rio Iva hy: para zabita 29, XII. 1910.

Jest to forma południowa typowego gatunku *Cacicus haemorrhous* (L.) z Amazonki i Gujany. Nad Iguassu nie widziałem ich wcale.

98. *Aptus chopi* (Vieill.).

Agelaius chopi Vieillot, *Nouv. Dict.* XXXIV, str. 537 (1819).

Vera Guarany: 4, VI. 1910, 2 gen. inc.

Nader pospolite szpaki trzymają się wielkimi stadami w pobliżu osad ludzkich, wyrządzając dotkliwe szkody w plantacjach. Śpiewają głosem w różnych tonach, co sprawia wrażenie niedobranego chóru.

Corvidae.

99. *Cyanocorax chrysops* (Vieill.).

Pica chrysops Vieillot, *Nouv. Dict.* XXVI, str. 124 (1818).

Vera Guarany: ♂ zabity 23, VI. 1911.

Ptak bardzo pospolity i również, jak *Aptus chopi* szkodliwy.

100. *Cyanocorax caeruleus* (Vieill.).

Pica caerulea Vieillot, *Nouv. Dict.* XXVI, str. 126 (1818).

Vera Guarany: ♂♂♂ i ♀ zabite w 1910 i 1911 roku.

Wrony niebieskie przesładują ustawicznie myśliwego, gdyż śledzą go i donośnym swym głosem ostrzegają inne, bardziej płochliwe ptaki o zbliżającym się niebezpieczeństwie.

RÉSUMÉ.

M-r T. Chrostowski:

Collection ornithologique faite à Paraná en 1910 et 1911.

Communication annoncée le 27. IX. 1912.

Présentée par M. J. Tur.

A la fin du mois de Mai 1910 je m'établis au bord du grand fleuve *Iguassu* dans l'état-Paraná (Brésil méridional) parmi ses affluents *Santa Anna* et *Rio Claro*, où j'ai fondé une petite ferme. Cette localité nommée *Vera Guarany* présente à cause de son altitude (presque 800 mètres au dessus du niveau de la mer) un climat très doux: 16° C. de température moyenne.

Elle est presque entièrement remplie de forêts, où dominent les *Pinheiros* (*Araucaria brasiliensis*), les *Imbuys* (*Bignonia paraensis*) et ci. Les bords du *Iguassu* sont aussi richement boisés; la plupart des arbres appartiennent au genre *Salix*.

Depuis mon arrivée jusqu'à la fin du Novembre j'explorais les

environs de ma ferme, à savoir: *Vera Guarany*, *Rio Paciência*, *Chapeo de Sol*.

Au commencement du mois de Decembre 1910 j'entrepris une excursion sur le *Rio Ivahy* — un des principaux affluents du fleuve *Parana*, qui se trouve à 350 kilomètres de Vera Guarany à N. N. W. Pendant cette excursion, qui dura presque deux mois, et que je fis à pieds seulement avec un mulet qui portait les bagages, j'ai réuni les collections des localités suivantes: *Rio Claro*, *Marechal Mallet*, *Santa Cruz*, *Fernandes Pinheiro*, *Coupim* et *Rio Ivahy*.

À la fin du mois de Janvier 1911 je revins à Vera Guarany et je continuais mon exploration de cette localité jusqu'à la fin d'Octobre de la même année, où je me vis obligé de retourner en Pologne.

La vie périlleuse du colon, le dur travail agricole et la solitude complète, car j'étais tout seul dans ma ferme sans aucun aide — toutes ces circonstances réunies ne m'ont pas permis de réunir de plus nombreuses collections.

La collection fut déterminée au Musée Branicki à Varsovie. Je voudrais bien d'accomplir ici un devoir agréable en exprimant ma reconnaissance aux plusieurs personnes, qui m'ont aidé dans mon travail.

À M-r Jean Stolzmann, conservateur du Musée Branicki, qui a mis à ma disposition les collections et la bibliothèque de ce musée.

À M-r le docteur Hermann von Ihering à São Paulo, qui eut la complaisance de me fournir ses oeuvres ornithologiques.

À M-lle la docteur E. Snethlage à Belem do Pará, qui m'envoya aussi ses oeuvres si appréciés.

Mes remerciements à M-r le docteur Ernst Hartert, qui a bien voulu déterminer à Tring deux espèces qui m'avaient été inconnues.

Pour quelques espèces, que j'ai comparées dans les collections du Musée Universitaire de Varsovie j'exprime ma reconnaissance au conservateur M-r le professeur Stschelkanowzeff et à son assistant M-r Barteniew.

Mais à une reconnaissance tout-à-fait extraordinaire je suis obligé par la bonté bienveillante de M-r C. E. Hellmayr, qui m'a rendu de nombreux services, en m'aidant continuellement dans mes études. Qu'il me soit donc permis de rendre ici à ce cé-

lèbre savant l'hommage public de sa haute complaisance et son grand amour de science

1. *Crypturus obsoletus* (Temm.).

Vera Guarany: Deux jeunes spécimens du 12, VI. 1910.

2. *Rhinchotus rufescens* (Temm.).

Vera Guarany: Deux mâles adultes et une femelle du 5 et 26, XI. 1910.

3. *Columba rufina sylvestris* Vieill.

Vera Guarany: ♂ du 6. XI. 1910.

Rio dos Indios: ♀ du 6. I. 1911.

4. *Columba plumbea* Vieill.

Vera Guarany. ♂ du 19, VI. 1910 et ♂♂ du 14, VI et 6, XI. 1910.

Le mâle possède, ainsi que les femelles, sur la partie postérieure du cou des tâches rougeâtres.

5. *Zenaida auriculata* (Des Murs).

Rio Paciencia: une femelle du 23, VIII. 1911.

Cet oiseau ne diffère d'un échantillon d'Achia recueilli par Siemiradzki, qui se trouve au Musée Branicki, que par les tâches sur les côtés du cou qui sont plus grandes, bien développées et d'un rouge-cerise, au lieu d'être vert-doré.

6. *Leptoptila ochroptera chloroauchenia* Gigl. et Salv.

Vera Guarany: un mâle et deux femelles du 19, VI et 11, XI. 1910.

7. *Leptoptila reichenbachii* Pelz.

Vera Guarany: ♀ du 6, XI. 1910.

8. *Aramides saracura* (Spix).

Vera Guarany: deux femelles du 9, X. 1910 et 7, VII 1911.

9. *Hoploxypterus cayanus* (Lath.).

Vera Guarany: un mâle du 11, VII. 1911.

10. *Helodromas solitarius* (Wils.).

Santa Cruz: 2 femelles du 8, I. 1911 en plumage d'hiver.

11. *Gallinago gigantea* (Temm.).

Vera Guarany: une femelle du 26, VIII. 1911.

12. *Gallinago paraguayae* (Vieill.) *consp.?*

Santa Cruz: Un mâle du 8, I. 1911.

Comparé au spécimen du Pérou, qui se trouve au Musée Universitaire de Varsovie, mon oiseau diffère par la longueur du culmen et par l'absence de la teinte ocreuse sur la partie inférieure de la poitrine.

La tête et le dos de cet oiseau sont noirs. Une bande claire irrégulière et interrompue s'étend sur le sommet de la tête depuis le bec jusqu'à la nuque. Deux bandes d'un blanc fauve s'étendent sur le dos en arrivant jusqu'à la partie inférieure du cou. Les scapulaires concolores au dos forment avec les bordures blanches des barbes externes deux lignes blanchâtres. Le cou et la poitrine d'un brun foncé striés et tachetés de fauve et de blanc-fauve. Le croupion d'un brun noirâtre barré de blanc et considérablement moins de fauve. Les souscaudales semblables au croupion, mais le fauve-roussâtre prend place de blanc. Les rectrices noires, liserées d'un blanc grisâtre et largement barrées d'un brun-roussâtre dans la moitié terminale. L'abdomen d'un blanc pur. La gorge et les côtés du visage blanchâtres, ces derniers avec des taches minuscules d'un brun foncé. A chaque côté du visage depuis le bec jusqu'aux yeux une moustache foncée. Les ailes d'un brun noirâtre, les secondaires et quelques susalaires bordées de blanc à leur extrémité apicale. Les sousalaires semblables au dos, mais un peu plus claires. Les bandes foncées des axillaires sont plus minces, que les bandes blanches.

Les tarses et les pieds sont noirâtres, la première moitié du bec jaunâtre, la moitié apicale noire.

Dimensions: ♂ *alar*. 5,1 *caud.* 2,25 *tars.* 1,4 *culm* 3,2.

Spécimen se trouve au Musée Branicki.

Il faudra examiner plusieurs échantillons de la même localité pour savoir si ces différences sont constantes.

13. *Jacana jacana* (L.).

Santa Cruz: ♂♂ du 17 et 18, XII. 1910.

14. *Harpiprion cayennensis* (Gm.).

Vera Guarany: 17, VI. 1910, 1 *gen. inc.*

Les dimensions de ce spécimen: *alar* 13,15 *caud.* 6,8 *culm.* 5,6 *tars.* 2,4.

15. *Syrigma sibilatrix* (Temm.).

Chapeo de Sol: ♂ du 6, VIII. 1911.

Cet échantillon s'accorde bien avec les descriptions, sauf, que le sommet de la huppe est jaune au lieu d'être blanc et la couleur

de l'abdomen et des souscaudales est d'un blanc légèrement teinté crème.

16. *Butorides striata* (L.).

Vera Guarany: deux femelles du 1 et 17, XI. 1910.

Rio Ivahy: un mâle du 29, XII. 1910.

17. *Cairina moschata* (L.).

Santa Cruz: deux jeunes mâles du 7 et 8, I. 1911.

18. *Nomonyx dominicus* (L.).

Santa Cruz: 18, XII. 1910, 1 *gen. inc.*

19. *Carbo vigua* Vieill.

Vera Guarany: ♂ du 5, III. 1911 et ♀ du 17, VI. 1910.

20. *Cathartes aura* (L.).

Vera Guarany: 3, III. 1911, 1 *gen. inc.*

Les parties dénuées de la lête et du cou d'un rouge-violâtre sombre.

21. *Polyborus tharus* (Mol.).

Chapeo de Sol: ♂ du 3, VIII. 1911.

22. *Milvago chimachima* (Vieill.).

Vera Guarany: ♀ du 7, VII. 1910.

23. *Micrastur ruficollis* (Vieill.).

Vera Guarany: ♂ du 28, VI et ♀ du 7, VI. 1910.

24. *Nisus tinus* (Lath.).

Vera Guarany: deux femelles du 19, VI et 7, VII. 1910.

25. *Nisus erythrocnemis* Gray.

Vera Guarany: ♂ juv. du 12, VI. 1910.

26. *Hypotriorchis fusco-caerulescens* (Vieill.).

Vera Guarany: ♂ du 23, V. 1911.

27. *Tinnunculus sparverius cinnamominus* (Sw.)

Vera Guarany: trois mâles du 7, VIII et 26, VII. 1911.

28. *Otus clamator midas* Schl.

Vera Guarany: ♂ du 20, IV. 1911.

Comparé au spécimen *Asio clamator* Vieill. du Musée Branicki, recueilli au Pérou par J. Kalinowski. Les dimensions plus grandes et une certaine différence de coloration, qui consiste en couleur généralement plus sombre avec le collet blanc sur le haut de la poitrine plus restreint et moins développé distinguent assez nettement cette forme du type mexicain.

29. *Ciccaba hylophila* (Temm.).

Vera Guarany: ♂ du 16, VII. 1911.

30. *Glaucidium brasilianum* (Gm.).

Vera Guarany: ♀ du 19, VII. 1911 (phase brunâtre).

♂ 15, VII. 1910 et ♀ du 8, VIII. 1911 (phase roussâtre).

31. *Ara maracana* (Vieill.).

Vera Guarany: ♀ du 6, V. 1911 et ♂ du 18, I. 1911.

32. *Conurus leucophthalmus* (Müll.).

Vera Guarany: une paire du 10, VII. 1910.

33. *Pyrrhura vittata* (Shaw).

Vera Guarany: deux mâles tués 17, VIII et 3, IX. 1910.

34. *Pionus maximiliani* (Kuhl).

Vera Guarany: deux femelles du 24, VI et 5, XI. 1910.

Rio Ivahy: ♂ du 29, XII. 1910.

35. *Ceryle torquata* (L.).

Vera Guarany: une paire du 16, V. 1911.

36. *Ceryle amazona* (Lath.).

Vera Guarany: une paire du 23, V. 1911.

37. *Ceryle americana* (Gm.) *consp.*?

Rio Claro: une paire du 2, XII. 1910.

Santa Cruz: ♀ du 8, I. 1911.

Différent des oiseaux typiques par la coloration du sommet de la tête d'un noir mat uniforme. Les souscaudales fortement tachetées de vert. Les dimensions du culmen 1,7.

Le plumage de tous ces échantillons est fort usé.

38. *Macropsalis creagra* Bonap.

Vera Guarany: ♀ du 16, V. 1911.

39. *Nyctidromus albicollis derbyanus* Gould.

Vera Guarany: ♂ du 8, VIII. 1910 et ♀ du 22, VI. 1911.

40. *Leucochloris albicollis* (Vieill.).

Rio Claro: 25, XII. 1910, 1 *gen. inc.*

41. *Calliphlox amethystina* (Gm.).

Rio Claro: 25, XII. 1910, 1 *gen. inc.*

42. *Chlorostilbon aureoventris egregius* Heine.

Vera Guarany: 10, X. 1910, 1 *gen. inc.*

43. *Trogon surrucura* Vieill.

Vera Guarany: ♂♂ du 17 et 28, VI. 1910 et ♀ du 26, VIII.

1911.

44. *Piaya macroura* (Cab. & Heine).

Vera Guarany: ♂ du 25, VIII. 1910.

Rio Ivahy: ♀ du 29, XII. 1910.

45. *Crotophaga major* Gm.

Rio Iyahy: deux mâles et une femelle du 29, XII. 1910.

46. *Guirra guirra* (Gm.).

Coupim: une paire du 2, I. 1911.

47. *Nonnula rubecula* (Spix).

Vera Guarany: ♀ du 7, VIII. 1911.

48. *Rhamphastos dicolorus* L.

Vera Guarany: ♂♂ du 7, VIII. 1911.

49. *Colaptes campestris* (Vieill.).

Vera Guarany: ♂ du 26, V. 1910.

50. *Campephilus robustus* (Licht.).

Vera Guarany: ♂ du 7, VI. 1910.

51. *Melanerpes flavifrons* (Vieill.).

Vera Guarany: une paire du 3 et 4, VI. 1910.

52. *Veniliornis spilogaster* (Wagl.).

Vera Guarany: 5, VIII. 1911, 1 *gen. inc.*

53. *Chrysoptilus chlorozostus* (Wagl.).

Vera Guarany: ♂ du 7, VI. 1910.

54. *Picumnus temmincki* Lafr.

Vera Guarany: ♀ du 17, VII. 1911.

Cet oiseau se distingue par le collet roussâtre sur le haut de la poitrine.

55. *Batara cinerea* (Vieill.).

Vera Guarany: ♂ du 12, IX. 1910 et ♀ du 27, VIII. 1910.

56. *Thamnophilus leachi* Such. *consp.?*

Vera Guarany: Une femelle du 16, VI. 1910.

Comparé au spécimen du Brésil (déterm. par le comte H. von Berlepsch), qui se trouve au Musée Universitaire de Varsovie.

Cet oiseau diffère par la couleur de la mandibule inférieure, qui est pâle au lieu d'être noire, et par la coloration générale du corps, qui est noir parsemé partout de tâches rondes d'un roux-fauve, enfin par les dimensions du tarse, qui est plus fort. Dimensions: *alar.* 3,7 *caud.* 5,2 *tars.* 1,15.

Il faudra examiner plusieurs échantillons de Paraná et les comparer aux spécimens topo-typiques.

57. *Thamnophilus gilvigaster* Pelz.

Vera Guarany: 24, VII. 1910, 1 *gen. inc.*

58. *Chamaeza brevicauda* (Vieill.).

Vera Guarany: deux femelles du 19. VI. et 5, XI. 1910.

59. *Philydor rufus* (Vieill.)

Vera Guarany: ♂ du 14. VII. 1910.

60. *Xenops rutilus* Licht.

Vera Guarany: 14, VI. 1910, 1 gen. in.

61. *Sclerurus umbretta scansor* (Ménétr.)

Vera Guarany: ♀ du 10, XII. 1910.

62. *Sittasomus sylvellus* (Temm.)

Vera Guarany: ♂ du 3, VI. 1910.

63. *Heliobletus contaminatus* Berl.

Vera Guarany: ♂♂ du 3, VIII et 27, VII. 1911.

64. *Xiphocolaptes albicollis* (Vieill.)

Vera Guarany: ♂ du 2, VI. 1910 et ♀ du 7, VIII. 1911.

65. *Taenioptera nengeta* (L.)

Vera Guarany: ♂ du 26, VII. 1911 et ♀♀ du 29, VI et 7 VII. 1910.

66. *Muscipipra vetula* (Licht.) consp.?

Vera Guarany: 24, VII. 1910. 1 gen. inc.

Comparé au spécimen du Brésil (déter. par E. Verraux), qui se trouve au Musée Universitaire de Varsovie cet oiseau présente une différence considérable.

Tout le plumage d'une belle couleur pâle cendrée, au lieu d'être gris-plombé; sur le front on peut distinguer les stries noires à peine visibles. Les autres parties de la tête, le cou, et la poitrine sont sans trace des stries noires. Les bordures de barbes internes des rémiges primaires et secondaires blanchâtres au lieu d'être jaunâtres. Les barbes externes des rectrices externes sont largement bordées de blanc. Le bec noir plus large et plus aplati. L'iris et les pieds noirs.

Dimensions: alar. 4,4 caud.: rectr. ext. 5, med. 3,2, tars 0,75, rostr. 0,75.

67. *Copurus colonus* (Vieill.)

Vera Guarany: ♂ du 23, VII. 1911.

68. *Platyrhynchus mystaceus* Vieill.

Vera Guarany: 24, VII. 1911, 1 gen. inc.

69. *Phylloscartes ventralis* (Temm.)

Vera Guarany: ♂ du 24, VII. 1911.

Cet oiseau ne s'accorde pas tout-à-fait avec les descriptions, car la mandibule inférieure est pâle à bout noir, et les pieds sont bruns au lieu d'être noirs.

70. *Elaenia mesoleuca* (Cab. & Heine.)

Vera Guarany: ♂ du 10, XII. 1910.

71. *Legatus albicollis* (Vieill.)

Rio Ivahy: ♂ du 29, XII. 1910.

→ 72. *Pitangus sulphuratus bolivianus* (Lafr.)

Vera Guarany: ♀ du 14, VI. 1910.

Marechal Mallet: ♀ du 16, I. 1911.

Les bordures externes de rémiges primaires de ces oiseaux sont d'une couleur roussâtre. Les dimensions: *al.* 125 mm, *caud.* 102, *tars* 26, *culm.* 26.

73. *Blacicus cinereus* (Spix)

Vera Guarany: 29, VII. 1911, 1 *gen. inc.*

74. *Megarhynchus pitangua* (L.)

Fernandes Pinheiro: ♀ du 11, I. 1911.

75. *Hirundinea bellicosa* (Vieill.)

Rio Claro: un mâle du 13, I. 1911.

76. *Chiroxyphia caudata* (Shaw)

Vera Guarany: une femelle du 6, VI. 1910.

Mon oiseau ne diffère des descriptions que par la présence des plumes d'un jaune-pourpre sur le sommet de la tête et par les bordures verdâtres des rectrices externes et des rémiges secondaires.

77. *Tityra brasiliensis* (Sws.)

Fernandes Pinheiro: ♂ du 4, I. 1911.

78. *Tityra brasiliensis* (Sws) *consp?*

Coupim: ♀ du 2, I. 1911.

Tout le dessus de cet oiseau est d'un gris blanchâtre strié de noir-brunâtre. Ces stries sont plus larges et plus nombreuses sur la tête; presque toutes les plumes sont bordées d'un jaune-roussâtre pâle. Le dessous est plus clair, les stries plus étroites et moins nombreuses, la teinte jaunâtre plus pâle. La queue et les ailes sont d'un brun-noirâtre.

Dimensions: *alar*, 4,7 *caud* 2,8, *tars*. 0,95, *culm.* 1,08.

79. *Turdus albicollis* Vieill.

Vera Guarany: ♀ du 12, VI. 1910.

80. *Turdus amaurochalinus* Cab.

Vera Guarany: ♀ du 12, VII. 1911.

Comparé aux trois spécimens de la Bolivie et du Brésil, qui se trouvent au Musée Branicki, cet oiseau diffère par la teinte

jaunâtre du cou et de la poitrine et par la coloration du bec d'un noir brunâtre, seulement avec une ligne jaunâtre au long de tomia.

Dimensions: *al.* 115, *caud.* 97 mm.

81. *Turdus rufiventris* Vieill.

Vera Guarany: un mâle tué 12, VI. 1910.

82. *Cyclorchis ochrocephala* Tsch.

Vera Guarany: ♂ du 16, VIII. 1911 et ♀ du 14, VII. 1911.

83. *Progne chalybea domestica* (Vieill.)

Vera Guarany: ♀ du 8, IX. 1910.

Comparé au spécimen du Brésil (déterm. par le comte H. von Berlepsch) du Musée Branicki cet oiseau diffère par la coloration de la gorge et de la partie supérieure du cou, qui est blanchâtre, barré d'un brun-cendré, tandis que la couleur de ces parties dans le spécimen du Musée est uniformément d'un brun enfumé.

Dimensions: *al.* 5,1, *culm.* 0,45.

84. *Procnias caerulea* (Vieill.)

Rio Claro: ♂ du 16, XII. 1910.

85. *Pipraeidea melanonota* Vieill.

Vera Guarany: ♂ du 9, VIII. 1910.

86. *Calospiza pretiosa* (Cab.)

Vera Guarany: une paire du 26, VIII. 1911.

87. *Stephanophorus leucocephalus* (Vieill.)

Vera Guarany: ♂ et ♀ ♀ du 6 et 14, VII. 1910.

88. *Tachyphonus coronatus* (Vieill.)

Vera Guarany; 16, VII. 1911; 1 *gen. inc.*

89. *Tanagra cyanoptera* (Vieill.)

Fernandes Pinheiro: ♀ du 21, XII. 1910.

90. *Piranga saira* (Spix).

Vera Guarany: ♂ et ♀ ♀ du 8 et 9, VII. 1911.

La coloration des plumes sur la tête, sur le cou et sur la poitrine de vieille femelle est semblable à celle du mâle.

91. *Saltator maxillosus* Cab.

Vera Guarany: une paire du 4, VI. 1910.

Mes oiseaux diffèrent de la description de Sclater (*Cat. of birds in the Brit. Mus.* Vol. XI, pag. 287) par la couleur roussâtre des sous-salaires et par la tâche jaunâtre, qui se trouve sur la mandibule inférieure ainsi, que sur la supérieure. La femelle diffère du mâle par la teinte vert-olivâtre des parties supérieures du corps et parce, que la flexure des ailes est jaunâtre au lieu d'être blanchâtre

En outre, coloration du bec est plus sombre, avec les tâches moins nettes.

Dimensions: ♂ *alar.* 4,0 *caud.* 3,81.

♀ *alar.* 3,15 *caud.* 3,62.

92. *Pyrrhocomma ruficeps* (Strik.).

Vera Guarany: ♂ du 14, VII. 1911.

93. *Sicalis flaveola* (L.).

Vera Guarany: ♂ du 10, XII. 1910.

94. *Brachyospiza capensis* Müll.

Vera Guarany: ♂ du 4, VI. 1910 et ♀ du 23, XI. 1910.

Comparés aux nombreux échantillons du Pérou et de l'Equateur, qui se trouvent au Musée Branicki, ces oiseaux diffèrent par la coloration plus vive et par la structure du bec: les deux mandibules sont de la même longueur ayant le bout sur la même ligne, tandis, que dans les échantillons du Musée la mandibule supérieure dépasse l'autre.

95. *Poospiza lateralis* (Nordm.).

Vera Guarany: ♀ du 5, VIII. 1911.

Cet oiseau ne diffère des descriptions que par l'absence du noir sur le piléum et par l'absence du blanc sur la troisième rectrice.

Les tâches blanches sur les deux premières rectrices se trouvent sur la barbe interne ainsi, que sur la barbe externe.

96. *Cacicus chrysopterus* Vig.

Vera Guarany: une paire du 3, VI. 1910 et ♂ du 4, VI. 1911.

97. *Cacicus haemorrhous aphanes* Berl.

Rio Ivahy: une paire du 29, XII. 1910.

98. *Aaptus chopi* (Vieill.).

Vera Guarany: 4, VI. 1910, 2 *gen. inc.*

99. *Cyanocorax chrysops* (Vieill.).

Vera Guarany: ♂ du 23, VI. 1911.

100. *Cyanocorax caeruleus* (Vieill.).

Vera Guarany: ♂♂♂ et ♀ tués en 1910 et 1911.